

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศตะวันตกในรัชกาลที่ 5

(พ.ศ. 2411-2453) (เน้นในเรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถาปัตยกรรม)

นับตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ไทยได้รับอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกมาปรับปรุงกิจการต่าง ๆ ของบ้านเมือง ให้เจริญก้าวหน้าทันสมัยในทุกวิถีทาง จนอาจกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้เริ่มในการเปลี่ยนโฉมหน้าของประเทศไทยตามแบบอารยประเทศ ให้เป็นที่ยอมรับของชาวตะวันตก และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงดำเนินนโยบายสืบต่อมา รับเอาอารยธรรมตะวันตกที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ชาติบ้านเมืองและประชาชนนานาประการ ยังผลให้ไทยเป็นประเทศที่เจริญทัดเทียมอารยประเทศในเวลาต่อมา

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ในส่วนที่เกี่ยวกับการต่างประเทศ ไทยได้ทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศอิตาลีใน พ.ศ. 2411 ออสเตรเลีย - อังกฤษ ใน พ.ศ. 2412 สเปน ใน พ.ศ. 2412 และรัสเซียใน พ.ศ. 2442 รัชกาลที่ 5 ทรงพยายามรักษาสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศด้วยดีตลอดมา โดยเฉพาะกับประเทศในทวีปยุโรป พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่ได้เสด็จประพาสต่างประเทศ ในระยะที่เริ่มขึ้นครองราชย์ ได้เสด็จประพาสประเทศใกล้เคียง คือ เสด็จสิงคโปร์และเมืองปัตตาเวียเมื่อ พ.ศ. 2413 (โดยเฉพาะการเสด็จประพาสเกาะชวานั้นได้เสด็จถึง 3 ครั้ง คือ พ.ศ. 2413, 2439 และ 2444) เสด็จประพาสอินเดีย พ.ศ. 2414 และเสด็จประพาสยุโรป 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2440 และครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2450 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสด็จประพาสยุโรปไม่เพียงแต่พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะกระชับสัมพันธไมตรีกับชาติต่าง ๆ ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น หากพระองค์ยังได้ทอดพระเนตร

กิจการด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า การทหาร การปกครอง การศึกษา การคมนาคม การก่อสร้าง ฯลฯ และไคทรงนำมาปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นเป็นอันมาก

ความสัมพันธ์กับนานาประเทศในยุโรปเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมขึ้นหลายด้าน เป็นต้นว่า การเลิกประเพณีหมอบคลานเข้าเฝ้า แต่เดิมนั้นพระราชวงศานุวงศ์และข้าราชการต้องหมอบคลานเข้าเฝ้าตามประเพณีดั้งเดิมของไทย ทรงเห็นว่า พนสมัย ไม่เหมาะสม และมองดูไรต์ศักดิ์ศรี จึงทรงเปลี่ยนแปลงวิธีการเข้าเฝ้าเสียใหม่ ถ้าเสด็จออกให้พระราชวงศานุวงศ์และข้าราชการเข้าเฝ้าตามประเพณีตะวันตก คือ ให้ยืนเฝ้าและถวายคำนับ และเมื่อโปรดฯ ใ้หนึ่งก็หนึ่ง เก้าอี้เฝ้า นอกจากนี้ในสถานที่ราชการทั่วไปก็ให้หนึ่ง เก้าอี้ทำงานอย่างฝรั่ง ดังในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน (วันเสาร์ แรม 8 ค่ำ เดือน 6 จุลศักราช 1242 พ.ศ. 2423) ใ้กล่าวถึง "...วันนี้เปลี่ยนธรรมเนียมมออฟฟิศใหม่ ให้ยืนและนั่งเก้าอี้อย่างฝรั่ง..." นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมให้คล้อยตามอารยประเทศอย่างหนึ่ง

ในด้านการทหาร แม้ว่าการจัดระเบียบให้เป็นแบบยุโรปได้เริ่มมีมาตั้งแต่รัชกาลที่ 4 แล้วก็ตาม แต่ก็ยังมิได้ทำอย่างจริงจัง เมื่อมาถึงรัชกาลนี้ ไคโปรดฯ ใ้นายทหารชาวยุโรปเข้ามาจัดระเบียบการทหารทั้งทหารบกและทหารเรือให้รัดกุมยิ่งขึ้น มีการจัดสร้างตึกที่ทำการ โรงทหารและอาคารต่าง ๆ ตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก นอกจากนี้นายทหารชาวยุโรปที่เป็นฝ่ายทหารช่างก็ได้ให้คำแนะนำในการสร้างคลังแสงสรรพาวุธ และการสร้างป้อมปืนใหญ่เพื่อป้องกันศัตรูที่ไชแสนยานุภาพทางเรือ เช่น ป้อมพระจุลจอมเกล้า ที่ปากน้ำเจ้าพระยา จังหวัดสมุทรปราการ

ในด้านการศึกษานี้ ปรากฏว่าระหว่าง พ.ศ. 2374-2453 คือ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 จนถึงรัชกาลที่ 5 การเผยศาสนาโปรเตสแตนต์ในเมืองไทยเป็นงานของมิชชันนารีอเมริกัน โดยตลอด จำนวนมิชชันนารีอเมริกันที่เข้ามารวมทั้งสิ้น 286 คน ใน พ.ศ. 2431 สมัยรัชกาลที่ 5 ศาสนาจารย์ จอห์น เอคิน ได้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมคริสเตียนที่ตำบลลูกจันทน์ และ

ได้กลายเป็นโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัยในเวลาต่อมา ในปี พ.ศ. 2418 นาง แอเรียต เอ็ม. เฮาส์ ได้เปิดโรงเรียนสตรีในบริเวณวังหลัง ฝั่งธนบุรี ให้ชื่อว่า "โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง" ใน พ.ศ. 2421 นางสาวเอ็ดนา โคล (Miss Edna Cole) ได้เดินทางเข้ามาช่วยกิจการของโรงเรียน และต่อมานางสาวโคล ได้ไปซื้อที่ดินแห่งใหม่ ตำบลบางกะปิ และได้ย้ายไปปลูกสร้างโรงเรียน ณ สถานที่ใหม่ เปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย" นับแต่นั้นมา ส่วนพวกบาทหลวงคาทอลิกก็ได้ทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของไทยเช่นกัน บาทหลวงกอลองเบต์ เจ้าอาวาสวัดอัสสัมชัญ ก็ได้ก่อตั้ง "โรงเรียนอัสสัมชัญ" ขึ้น ใน พ.ศ. 2428 รัชกาลที่ 5 และสมเด็จพระบรมราชินีได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์บำรุงอุดหนุนโรงเรียนแห่งนี้เสมอมา

ในด้านกรแพทย์ และการอนามัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีโรงพยาบาลเป็นที่ให้การรักษาพยาบาลตามแบบอารยประเทศ จึงโปรดฯ ให้จัดสร้างโรงพยาบาลขึ้น ณ ตำบลวังหลัง ธนบุรี และต่อมาได้ซื้อที่ดินของพวกมิชชันนารีอเมริกันซึ่งอยู่ในเขตใกล้เคียงรวมทั้งโรงเรียนวังหลังด้วย ในขั้นต้นเรียกว่า โรงพยาบาลวังหลัง ต่อมาในปี พ.ศ. 2431 พระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อสร้างตึกทันสมัยเพิ่มเติมและได้พระราชทานนามใหม่ว่า "ศิริราชพยาบาล" ต่อจากนั้นก็ได้จัดสร้างโรงพยาบาลที่ทันสมัยแห่งอื่น ๆ อีก

สำหรับในด้านกรประปา ในปี พ.ศ. 2446 ได้โปรดฯ ให้จ้างวิศวกรสุขาภิบาลชาวฝรั่งเศส มาเป็นที่ปรึกษาเพื่อกำเนินงานกรประปาในกรุงเทพฯ แต่เพิ่งมาสำเร็จเรียบร้อยในรัชกาลที่ 6

ในด้านเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเอาพระทัยใส่ต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอันมาก ในการเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ในยุโรป พระองค์ยังได้เสด็จเยี่ยมเยียนบริษัทการค้า และผู้ประกอบการอุตสาหกรรมของประเทศต่าง ๆ เพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีทางการค้าระหว่างประเทศ ในกรุงเทพมหานครปรากฏว่า

ชาวตะวันตกได้มาตั้งห้างทำการค้าขายมากยิ่งขึ้น ห้างฝรั่งที่เป็นห้างใหญ่ทำการค้าขายไม้สัก และเครื่องจักรเครื่องเหล็กต่าง ๆ เช่น ห้างหลุยส์ ที. เลียวโนเวนส์ (บุตรชายของนางแอนนา เลียวโนเวนส์) คนไทยเรียก ห้างมิสหลุยส์ ห้างคลาส คนไทยเรียกห้างมิสกลัก ห้างวินเซอร์ ห้างสีตา อุบางกอกคอก ฯลฯ ซึ่งส่วนมากอยู่ในกรุงเทพฯ แถบกลาง ส่วนในวงพระนครที่เป็นห้างขนาดใหญ่ก็มี ห้างแรมเซ ของพ่อค้าอังกฤษตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2415 ต่อมาเป็นห้างแบคแมน ชายของจำพวกเครื่องเรือน เครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ฯลฯ แบบฝรั่ง ตั้งอยู่ที่ตึกแถวถนนบำรุงเมือง เชียงสะพานช้างโรงสี (ปัจจุบันรื้อหมดแล้ว) ห้างฝรั่งที่มีชื่อเสียงมากอีกห้างหนึ่ง เป็นของพ่อค้าเยอรมันชื่อ มิลเลอร์ ตั้งห้างเมื่อปี พ.ศ. 2421 อยู่ที่ตึกปากคลองตลาดฝั่งเหนือ (ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนราชินีล่าง) นายมิลเลอร์ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระปฏิบัติราชประสงค์ จึงเรียกกันว่าห้างพระปฏิบัติ ห้างนี้ขายสินค้าอย่างเดียวกับห้างแบคแมน และขายเพชรควย ห้างนี้มีชื่อว่าห้างบีกรัม

ในด้านกรกอสร้าง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นประโยชน์ที่จะใช้ชาวต่างประเทศเป็นข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศให้เป็นแบบตะวันตก ปรากฏว่ามีชาวยุโรปชาติต่าง ๆ เช่น อังกฤษ อเมริกัน เคน-มาร์ก เยอรมัน รัสเซีย ได้เข้ามารับราชการอยู่ในประเทศเป็นจำนวนมาก ในจำนวนนี้ก็มี สถาปนิก วิศวกร ช่างสำรวจ ช่างศิลป์ และช่างแขนงต่าง ๆ อยู่หลายคนที่ได้นำเอาเทคนิคการก่อสร้างอาคารและอิทธิพลทางด้านสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกมาแพร่หลายในประเทศไทย ท่านเหล่านี้ได้ทำให้ชนชั้นสูง เรื่อยลงมาจนถึงชนชั้นกลางหันมานิยมสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกมากยิ่งขึ้นในเวลาต่อมา

การขยายตัวของกรุงเทพฯ ในรัชกาลที่ 5 อันเนื่องมาจากการรับอารยธรรมตะวันตก

ดังได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 4.2 ของบทที่ 4 ว่า นับตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 มาจนถึงกลางรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2433 อาณาบริเวณที่เจริญของกรุงเทพฯ ได้

ขยายจากคลองคูเมืองหรือคลองหลอดออกไปจนจรดคลองโองอ่าง-บางลำภู เขตของความเจริญที่ขยายออกไปนี้ คือ "เมืองเก่าเขตใหม่" (เขต 2) (ภาพที่ 10 และ 20) นับตั้งแต่ตอนกลางรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2433 มาจนถึงปลายรัชกาลเดียวกัน พ.ศ. 2453 เขตของความเจริญก็ขยายออกไปจนจรดริมคลองผดุงกรุงเกษม และโดยเฉพาะทางกรุงเทพฯ แถบลานริมแม่น้ำเจ้าพระยา เขตของความเจริญได้มีขึ้นตั้งแต่ปากคลองผดุงกรุงเกษมริมถนนเจริญกรุง เรื่อยมาจนกระทั่งสี่ลมและสาทร บริเวณแถบนี้เป็นที่ตั้งหลักแหล่งทำการค้าขาย ประกอบธุรกิจ และที่ตั้งทำการกงสุลของชาวยุโรป (ดูภาพหมายเลข 57)

ในปี พ.ศ. 2413 ตอนต้นรัชกาลที่ 5 ได้โปรดฯ ให้รื้อตึกแถวชั้นเดียวริมถนนบำรุงเมือง แล้วให้ขยายถนนและสร้างตึกแถวสองชั้นใหม่ทั้งสองฟาก (การสร้างตึกแถวนี้จะกล่าวอย่างละเอียดในหัวข้อ : อาคารตึกแถวริมถนนบำรุงเมือง)

ปี พ.ศ. 2421 เริ่มใช้โทรศัพท์ในกรุงเทพฯ มีโทรศัพท์ 61 เครื่อง

ปี พ.ศ. 2426 เริ่มเดินรถเทียมควายมาเรียกว่า "รถเมล" เป็นครั้งแรก เดินจากท้องสนามหลวงไปตามถนนเจริญกรุงจนถึงแม่น้ำเจ้าพระยาที่บางคอแหลม (ถนนตก)

ปี พ.ศ. 2434 สร้างถนนเยาวราช

ปี พ.ศ. 2436 เริ่มเดินรถรางด้วยแรงไฟฟ้า ซึ่งชาวเดนมาร์กได้มาตั้งโรงผลิตกระแสไฟฟ้า

ปี พ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ความประทับใจความสง่างามของถนนบางสายในกรุงเบอร์ลิน กรุงลอนดอน และกรุงปารีส ทำให้พระองค์ทรงใฝ่ฝันจะสร้างถนนจากพระบรมมหาราชวังไปจนถึงพระราชวังสวนกุหลาบ ให้เป็นถนนกว้างใหญ่ที่สุด และสวยงามที่สุด ไม่แพ้ถนนที่มีชื่อเสียงที่สุดในยุโรป เช่น ถนน อุนเตอร์ลินเดิน ในกรุงเบอร์ลิน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2442 จึงโปรดฯ ให้สร้างถนนราชดำเนินนอก (ต่อจากถนนราชดำเนินกลาง ซึ่งสร้างเมื่อพ.ศ.

2434) ถนนสายใหม่กว้าง 58 เมตร ปลุกถนนมะขามรายทางตามแนวถนนทางเดินเท้า 4 สาย เพื่อให้ร่มรื่นแก่ผู้สัญจรไปมา นอกจากจะไข้เชื่อมพระราชวังทั้งสองแล้วยังใช้สำหรับให้ราษฎรที่อยู่ทางไกลพระนคร ตั้งแต่ตำบลบางซื่อและสามเสนไปมาติดต่อกับพระนครได้สะดวกยิ่งขึ้น บริเวณรอบ ๆ พระราชวังสวนกุหลาบก็โปรดฯ ให้ตัดถนนขึ้นหลายสายเชื่อมต่อกัน เช่น ถนนข้างสี่ (ต่อมาเรียกถนนราชวิถี) ถนนดวงตะวัน (ต่อมาเรียกถนนศรีอยุธยา) ถนนลก (ต่อมาเรียกถนนพระราม 5) ถนนสามเสน เป็นต้น พระองค์โปรดฯ ให้จัดบริเวณรอบ ๆ พระราชวังสวนกุหลาบเป็นย่านพักอาศัยที่ทันสมัยเหมือนของเมืองต่าง ๆ ในยุโรป ทุกบ้านที่สร้างขึ้นในบริเวณใกล้เคียงจะต้องมีส่วนดอกไม้ ผลไม้ อย่างร่มรื่นสวยงาม ในการเชื่อมถนนราชดำเนินใน ราชดำเนินกลาง และราชดำเนินนอก ติดต่อกัน พระองค์โปรดฯ ให้สร้างสะพานที่สวยงามตามแบบสถาปัตยกรรมเรอเนสซองส์ฝรั่งเศสตอนปลาย (Late French Renaissance) โครงสร้างของสะพานเหล่านี้เป็นทั้งโครงเพอโรคอนกรีตและโครงเหล็ก การตกแต่งเป็นไปอย่างงดงามมากด้วยหินอ่อนสีขาวและเครื่องเหล็กกาไหลทอง สะพานทั้งสามนี้ได้รับพระราชทานนามว่า ผ่านพิภพลีลา ผ่านฟ้าลีลาศ และมีชาวฝรั่งเศส ตามล่าค้นนับจากพระบรมมหาราชวังออกไป

ปี พ.ศ. 2444 ทำการปรับปรุงถนนริมคลองหลอด และเรียกชื่อเป็นถนนอัษฎางค์ และโครงสร้างสะพานข้ามคลองหลอดตรงถนนแพรงนรา เป็นสะพานไม้ราบระดับเดียวกับถนน มีราวทั้งสองข้าง มีโครงเหล็กข้างบนติดสายโซ่เหล็กสำหรับใช้ชักยกได้ เรียกว่า สะพานหก (ปัจจุบันหรือสร้างเป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก คงเหลือแต่ชื่อ)

ถนนสายอื่น ๆ ที่สร้างในรัชกาลนี้ก็มี ถนนบูรพา ถนนอนุากรรณ ถนนคินสอ ถนนทรงวาด ถนนอนุวงศ์ ถนนวรจักร ถนนจักรพรรดิพงศ์ ถนนหลวง และถนนหลานหลวง เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างถนนเป็นอันมาก และในขณะที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสะพานเชื่อมถนนให้ติดต่อกันก็เป็น

สิ่งสำคัญอยู่ที่ไหน โดยที่นั่นสะพานแรกที่โปรดฯให้สร้างขึ้นด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อพระราชทานเป็นสาธารณกุศล เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ก็คือ "สะพานเฉลิมศรี 42" การที่ชื่อเลข 42 ทอทาย ก็เพราะในปี พ.ศ. 2437 ที่โปรดฯให้สร้างสะพานนี้ พระองค์ทรงมีพระชนมายุครบ 42 พรรษา ต่อจากนั้นก็โปรดฯให้สร้างสะพานที่มีคำว่า "เฉลิม" นำหน้าปีละหนึ่งสะพานติดต่อกันมาทุกปีตลอดรัชกาล (โปรดฯคุณนวก ข. รายชื่อ สะพานที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 5 และมีคำว่า "เฉลิม" นำหน้า) อนึ่งสะพานเหล่านี้ออกแบบสร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกทั้งสิ้น

กรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ขยายตัวออกไปกว่าแต่ก่อนมาก ทั้งนี้เพราะ การตัดถนนและการสร้างสะพานเชื่อมถนนเป็นไปอย่างกว้างขวาง ประชาชนหันมาใช้ ถนนกันมากขึ้น จนล่าช้าลงกำลังจะหมดความสำคัญลง เรือย ๆ การตัดถนนก็ดี การนำยานพาหนะชนิดใหม่ เช่น รถราง (สมัยนั้นเรียกรถไฟหรือรถแตรมเวย์) รถจักรยาน (สมัยนั้นเรียกรถไบซิเกิ้ล) และรถยนต์ (สมัยนั้นเรียกรถมอเตอร์คาร์) มาใช้ก็ดี การก่อสร้างอาคารที่ทันสมัยตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกก็ดี การผลิตและการให้บริการกระแสไฟฟ้่าก็ดี ตลอดจนโครงการประปาของกรุงเทพฯ ที่ได้เริ่มขึ้นตอนปลายรัชกาลนี้ก็ดี ล้วนแล้วแต่เป็นผลอันเนื่องมาจากการรับอารยธรรมตะวันตกโดยแท้

ตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมในรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่ได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นระยะเวลายาวนานถึง 42 ปี สถาปัตยกรรมตะวันตกได้มีอิทธิพลต่อการก่อสร้างมากกว่าในรัชกาลที่แล้ว ๆ มา สถานที่ทำการกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เช่น ศาลว่าการกระทรวงกลาโหม มหาศาลไทยต่างประเทศ ตลอดจนวังของเจ้านายและคฤหาสน์ของข้าราชการชั้นสูง นิยมสร้างเป็นแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก

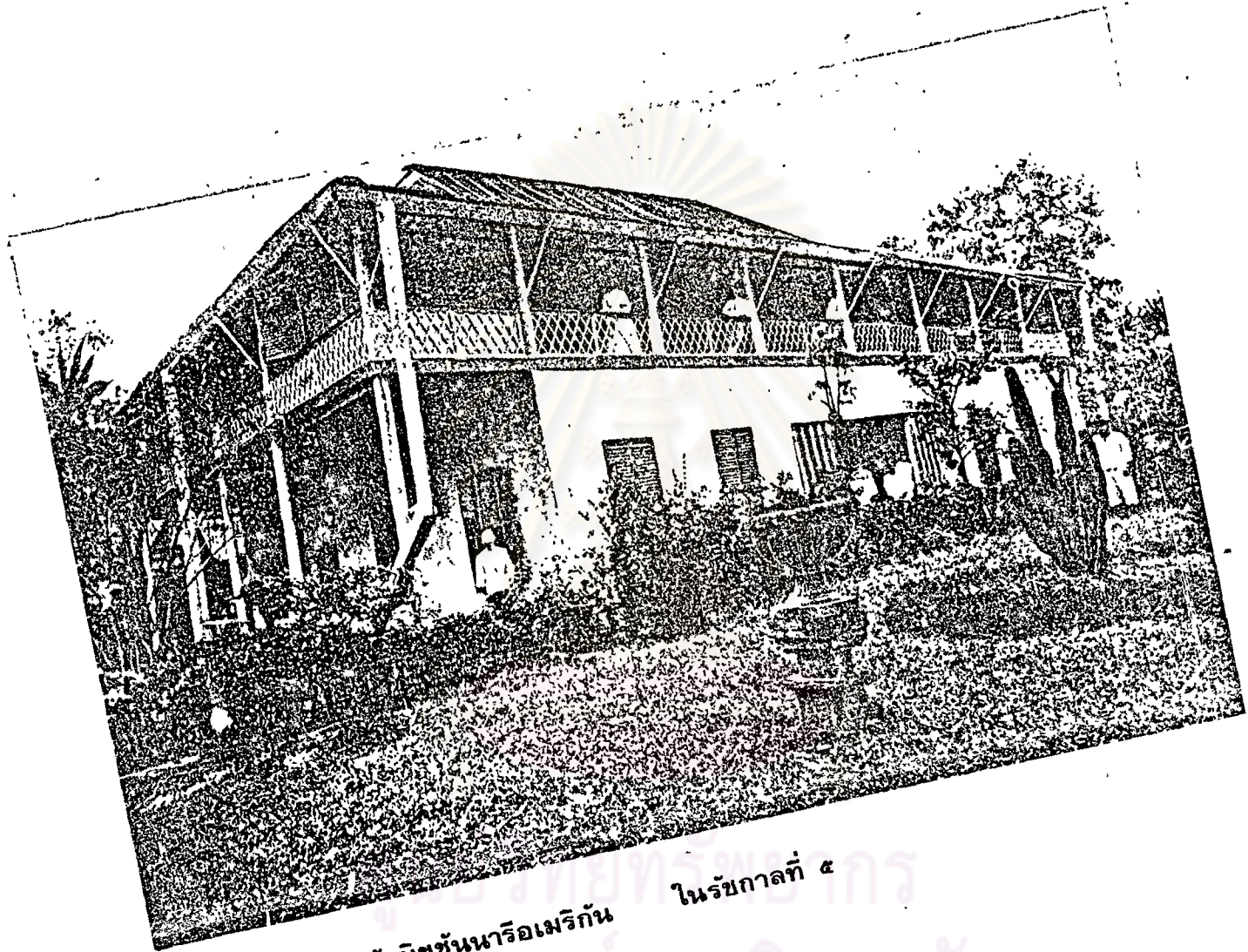

ในพระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งที่มีชื่อเสียงที่สุด ซึ่งสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกคือ "พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท" นอกจากนี้ยังมีพระที่นั่งอีกหลายองค์ที่สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก

พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งโปรดฯให้สร้างขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2415 ก็ได้สร้างเลียนแบบพระราชวังแวร์ซายส์ ประเทศฝรั่งเศส "พระที่นั่งวโรพาสพิมาน" ได้สร้างเป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมวิกตอเรียน (Victorian Architecture) "พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร" ก็ได้สร้างเป็นอาคารไม้แบบฝรั่ง บริเวณโดยรอบมีสวนดอกไม้ มีบ่อน้ำพุ มีตุ๊กตาหินแบบตะวันตกประดับ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯให้สร้างพระราชวังสวนดุสิต อยู่นอกพระบรมมหาราชวังออกไปทางทิศเหนือ พระที่นั่งหลายองค์เป็นต้นว่า พระที่นั่งอัมพรสถาน พระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งอภิเชษฐกุสุมิต ล้วนสร้างเป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกทั้งสิ้น ณ บริเวณเดียวกันนี้ พระที่นั่งองค์สำคัญที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ คือ "พระที่นั่งอนันตสมาคม" ก็เป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมเรอเนสซองส์อิตาลีเลียน (Italian Renaissance Architecture) ที่สง่าและงดงามในค่านทราวคทรง เป็นอย่างยิ่ง

สำหรับอาคารทางพระพุทธศาสนา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯให้สร้าง "วัดราชบพิธ" ขึ้นใน พ.ศ. 2412 วัดนี้เป็นตัวอย่างการก่อสร้างที่พยายามเอาศิลปะแบบตะวันตกและแบบไทยมารวมกันได้โดยวิเศษ องค์พระอุโบสถนั้นทรงนอกเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทย แต่ทรงใน เป็นสถาปัตยกรรมแบบโกธิค (Gothic Architecture) การตกแต่งภายในพระอุโบสถเป็นแบบตะวันตกผสมกับแบบไทยได้อย่างกลมกลืนและน่าดู ส่วนวัดอีกวัดหนึ่งคือ "วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ" ที่บางปะอินโปรดฯให้สร้างเลียนแบบวัดในคริสตศาสนา เป็นอาคารแบบโกธิค จัดได้ว่าเป็นสถาปัตยกรรมทางศาสนาที่มีลักษณะพิเศษแปลกกว่าวัดทั้งหลาย

ภาพที่ ๒๑... บ้านพักมิชชันนารีอเมริกัน
ในรัชกาลที่ ๕

พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัย
ศิลปากร

ในรัชกาลนี้ พวกบาทหลวงโรมันคาทอลิกและมิชชันนารีอเมริกันที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนา ในกรุงเทพฯ และตามหัวเมืองที่สำคัญ ๆ ของประเทศไทย ก็ได้สร้างโบสถ์และโรงเรียนของเขา เป็นสถาปัตยกรรมตะวันตกอย่างแท้จริง และเมื่อพวกเขาเหล่านี้เปิดโรงเรียนเพื่อที่จะให้การศึกษาแก่เยาวชนไทย เขาก็ได้สร้างอาคารเรียนและอาคารอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง เป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกเกือบทั้งสิ้น สำหรับพวกพ่อค้าและนักธุรกิจชาวตะวันตกที่เข้ามาทำการค้าขายและประกอบธุรกิจก็ได้สร้างทางคาซาย ออฟฟิศที่ทำการ และอาคารอื่น ๆ เป็นอาคารแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกแทบทั้งสิ้น ในระยะนี้แม้แต่อาคารตึกแถวที่สร้างริมถนนสายสำคัญ ๆ ก็นิยมสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกเช่นกัน

ตลอดรัชกาลนี้ สถาปนิก วิศวกร และนายช่างแขนงต่าง ๆ ที่เป็นชาวตะวันตกได้เดินทางเข้ามารับราชการ เป็นจำนวนไม่น้อย และต่อมาเมื่อรัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้สถาปนาระทรวงโยธาธิการขึ้นใน พ.ศ. 2435 นายช่างชาวต่างประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็ได้เข้ามาสังกัดอยู่ในกระทรวงใหม่นี้

ตัวอย่างอาคารสำคัญ ๆ ที่สร้างในรัชกาลที่ 5 และได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตก มีดังนี้ :-

1. พระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ และ พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ สร้างพ.ศ. 2413

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ จึงทรงพระราชดำริที่จะก่อสร้างพระราชมณฑลที่ประทับลง ณ บริเวณพระตำหนักเดิมที่พระองค์ได้เสด็จพระราชสมภพ ในหนังสือที่บรรจุกิจการออกฤกษ์พระที่นั่งตมหนึ่งมีข้อความว่า :-

"...ทรงพระราชดำริว่า พระตำหนักเดิมนี้เป็นชัยภูมิมงคลสถาน ที่ประสูติของพระองค์ และเป็นทีที่เสด็จประทับสืบมาตามลำดับ มิได้มีผู้นับเข้ามาเจือปนจนถึงตลอดเวลาได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ได้

ภาพที่ ๒๒ พระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน์ และพระที่นั่งสมมติเทวราช-
อุบัติ... สมัยที่ยังไม่ได้สร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เคยเสด็จประทับอยู่เป็นที่สบายแต่เดิมา จึงมีพระบรมราชโองการ
 มาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาทคำรัสว่า เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี
 เป็นแม่กอง พระยาสุรศักดิ์มนตรี จางวางมหาดเล็กเป็นกงสี พระยา
 เวียงในนฤบาล เป็นนายช่าง จักรการทำพระที่นั่งใหม่ 2 องค์ โดย
 กว้างซื่อยาว 5 วา เฉลียง 11 ศอก รวมกว้าง 7 วา 11 ศอก
 ยาวในองค์ 10 วา เฉลียงสองด้าน 10 ศอก รวมยาว 12 วา 3
 ศอก สูงถึงพื้น 6 ศอก 7 นิ้ว เดี่ยวสูง 3 วาศอก 6 นิ้ว มีมุขหน้า
 กว้าง 6 วา สูงพื้นเท่าหลังใหญ่ เดี่ยว 10 ศอก องค์ข้างตะวันออก
 พระราชทานนามว่า พระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ องค์ข้างตะวันตก
 กว้างยาวสูง เท่ากันกับองค์ข้างตะวันออก พระราชทานนามว่า พระที่
 นั่งสมมติเทวราชอุบัติ..."²²

พระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ เป็นพระที่นั่งที่สร้างต่อเนื่องกับท้องพระโรงกลาง
 พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทด้านตะวันออก ยาวขนานกับมุขกระสัน เมื่อแรกสร้างเคยเป็น
 ที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อยู่ชั้วระยะหนึ่ง ในเวลาต่อมา
 เมื่อได้สร้างพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬารขึ้น จึงเสด็จฯ ไปประทับ ณ พระที่นั่งบรม-
 ราชสถิตยมโหฬาร และโปรดฯ ให้ตัดแปลงพระที่นั่งองค์นี้เป็นท้องพระราชนานเลี้ยง

พระที่นั่งสมมติเทวราชอุบัติ สร้างต่อเนื่องจากท้องพระโรงกลางพระที่นั่ง
 จักรีมหาปราสาทฟากตะวันตก ยาวขนานกับมุขกระสัน ที่เฉลียงหน้าพระที่นั่งองค์นี้ มี
 อ่างน้ำพบบนยุโรปซึ่งเรียกกันมาแต่เดิมาว่า "อ่างแก้ว" พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้พระที่นั่งองค์นี้เป็นที่เสด็จออกขุนนาง ประชุมร่วมกับคณะที่ปรึกษา
 การแผ่นดิน และบางโอกาสโปรดฯ ให้แขกเมืองเข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งองค์นี้ด้วย

²²ม.ร.ว.แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ "พระมหาปราสาท และ พระราชมณฑลพิธีสถาน
 ในพระบรมมหาราชวัง," หน้า 91-92.

พระที่นั่งสององค์นี้ เป็นอาคารที่ก่ออิฐฉาบปูนชั้นเดียว สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก มีลักษณะและทรวดทรงละม้ายคล้ายคลึงกับพระที่นั่งในหมู่พระอภิเนาวนิเวศน์ คือ ทรวดทรงและรายละเอียดไม่ว่าจะประณีตและตรงตามแบบฉบับของสถาปัตยกรรมตะวันตกเท่าใดนัก พระที่นั่งสององค์นี้ต่อมาได้ชำรุดทรุดโทรมมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันจึงโปรดฯ ให้รื้อลง

2. พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สร้าง พ.ศ. 2418-2425

มูลเหตุของการสร้างพระที่นั่งองค์นี้มีอยู่ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า พระที่นั่งที่มีอยู่เดิมในพระบรมมหาราชวังล้วนชำรุดทรุดโทรม และมีขนาดเล็กไม่เหมาะที่จะใช้รับแขกเมืองให้สมพระเกียรติ [จึงโปรดฯ ให้รื้อเข็มนาฬิกา และชานพระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์และพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติออก แล้วสร้างพระที่นั่งองค์นี้ลงในชานนั้น ส่วนที่เป็นท้องพระโรงกลาง สร้างสอดเข้าไปในระหว่างกลางพระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ และพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ

ในการสร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทนี้ รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมยุโรป ดังนั้นจึงได้ว่าจ้างนายช่างฝรั่งที่เคยสร้างที่ทำการรัฐบาลที่สิงคโปร์มาทำการก่อสร้าง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค) เป็นแม่กอง พระยาเวียงไฉนฤบาล (หรั่ง เกตุทัต) เป็นผู้กำกับการทั่วไป พระคัมภีร์การภักดี* เป็นผู้ตรวจกำกับบัญชี และสิ่งของทั้งปวง มร. ยอห์น คลูนิช สถาปนิกชาวอังกฤษ เป็นนายช่าง และ มร. เฮนรี คลูนิชโรส เป็นผู้ช่วยนายช่างดำเนินการก่อสร้าง]

* พระคัมภีร์การภักดี (ชั้น ศรีเพ็ญ) ต่อมาได้เป็นพระยาเจริญราชไมตรี

การเตรียมการก่อสร้างได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2418 ครั้นถึงต้นปีพ.ศ. 2419 ก็พร้อมที่จะวางศิลาฤกษ์ได้ จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างเมื่อวันที่ 6 เดือน 6 ค่ำ จุลศักราช 1238 (พ.ศ. 2419) เป็นปีที่ 9 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในขั้นแรก กำหนดที่จะก่อสร้างในแบบสถาปัตยกรรมวิกตอเรียน (Victorian Architecture) โดยตลอดทั้งองค์ หลังคาองค์พระที่นั่งองค์กลาง องค์ตะวันออก และองค์ตะวันตกจะทำเป็นหลังคากลม (dome) แต่ในขณะที่กำลังดำเนินการก่อสร้างไปถึงขั้นที่สองนั่นเอง สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ก็ได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลถวายความเห็นว่ -

"... เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีอยู่นั้น ในพระราชนิเวศน์มณฑลเสวยสถาน มีปราสาทเรียงกัน 3 องค์ คือ พระที่นั่งวิหารสมเด็จ พระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท และพระที่นั่งสุริยาสอมรินทร์ ในกรุงรัตนโกสินทร์นี้มีพระมณฑลเสวยพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ซึ่งเปรียบเหมือนพระที่นั่งวิหารสมเด็จ และมีพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทซึ่งเปรียบค้วยพระที่นั่งสุริยาสอมรินทร์ อยู่แล้ว พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทอยู่กลาง ก็เปรียบเหมือนพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท จึงไม่ควรสร้างเป็นอื่น ควรสร้างให้เป็นปราสาทเสี้ยจึงจะเหมาะสม และท่านยังได้กราบบังคมทูลอ้างว่า การสร้างพระมหาปราสาทนั้นดีมาแต่โบราณกาลว่า เป็นการเฉลิมพระเกียรติยศของสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าที่ทรงสร้าง เพราะเป็นสิ่งที่ทำโดยยาก จะต้องทรงไว้ซึ่งพระบุญญาธิการและพระบารมีแผ่ไพศาลจึงจะกระทำได้ สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าในมหาจักรีบรมวงศ์ พระองค์ก่อน ๆ ก็ทรงสร้างปราสาทในพระราชนิเวศน์นี้ไว้เป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติยศ

แล้วทุกพระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างพระมหามณเฑียร พระที่นั่งอมรินทราภิเษกมหาปราสาท และพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แม้จะมีไคทรงสร้างปราสาทไว้ในรัชกาลของพระองค์ แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ไคทรงสร้างพระที่นั่งมหาราชปราสาท ถวายเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมชนกนาถไว้แล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระที่นั่งอภรณ์ภิโมกข์ปราสาท ฉะนั้นขอพระราชทานไคมีพระราชดำริให้สร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ให้เป็นพระมหาปราสาท จักไคเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติยศต่อไปในภายภาคหน้า..."²³

แต่ความข้างบนนี้ ผู้เขียนยังมีความสงสัยอยู่บางประการ คือ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์อาจจะไคเขาเผ่ากราบทุกไค เพราะมีข้อความปรากฏในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ศุกร์ ขึ้น 12 ค่ำ เดือน 4 ปีฉลู นพศกจุลศักราช 1239 (พ.ศ.2420) มีความว่า -

"...ท้าวราชกิจ* มาทูล ควยสมเด็จพระเจ้าพระยาสั่งมาให้กราบ ทูลขอแก้หลังคาพระที่นั่งใหม่ ให้เป็นยอดปราสาท 3 ยอด ทรงตอบไปว่าชอบแล้ว การเรื่องนี้ไคทรงพระราชดำริไว้ในพระทัยอยู่ว่า หาก

²³ม.ร.ว.แสงสุริย์ดุสิตวดี, "พระมหาปราสาท และพระราชมณเฑียรสถาน ในพระบรมมหาราชวัง," หน้า 93-94.

*ท้าวราชกิจวรภักศรีสวัสดิ์ศรีสาหาร (แพ บุนนาค) เป็นธิดาสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เป็นพนักงานกำกับเครื่องเสวยในรัชกาลที่ 5.

จะทำความในพระองค์ก็ยังไม่ได้ทรงสร้างปราสาทไว้ในกรุงเทพฯ เลย
ประการหนึ่ง ชื่อเสียงสมเด็จพระเจ้าพระยาที่เป็นผู้ขอ ก็จะได้ปรากฏใน-
แผ่นดินเป็นชื่อเสียงมาก ขอให้ท่านเรียกพระยาราชสงครามไปคิดเถิด
..."²⁴

จากจดหมายเหตุที่คัดมาเป็นหลักฐานนี้ ได้ชวนให้คิดว่า สมเด็จพระเจ้าพระยา จะ
ไม่ได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลถวายความเห็นด้วยตนเอง ดังที่ได้อธิบายกันมา และทำให้
ทราบพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย

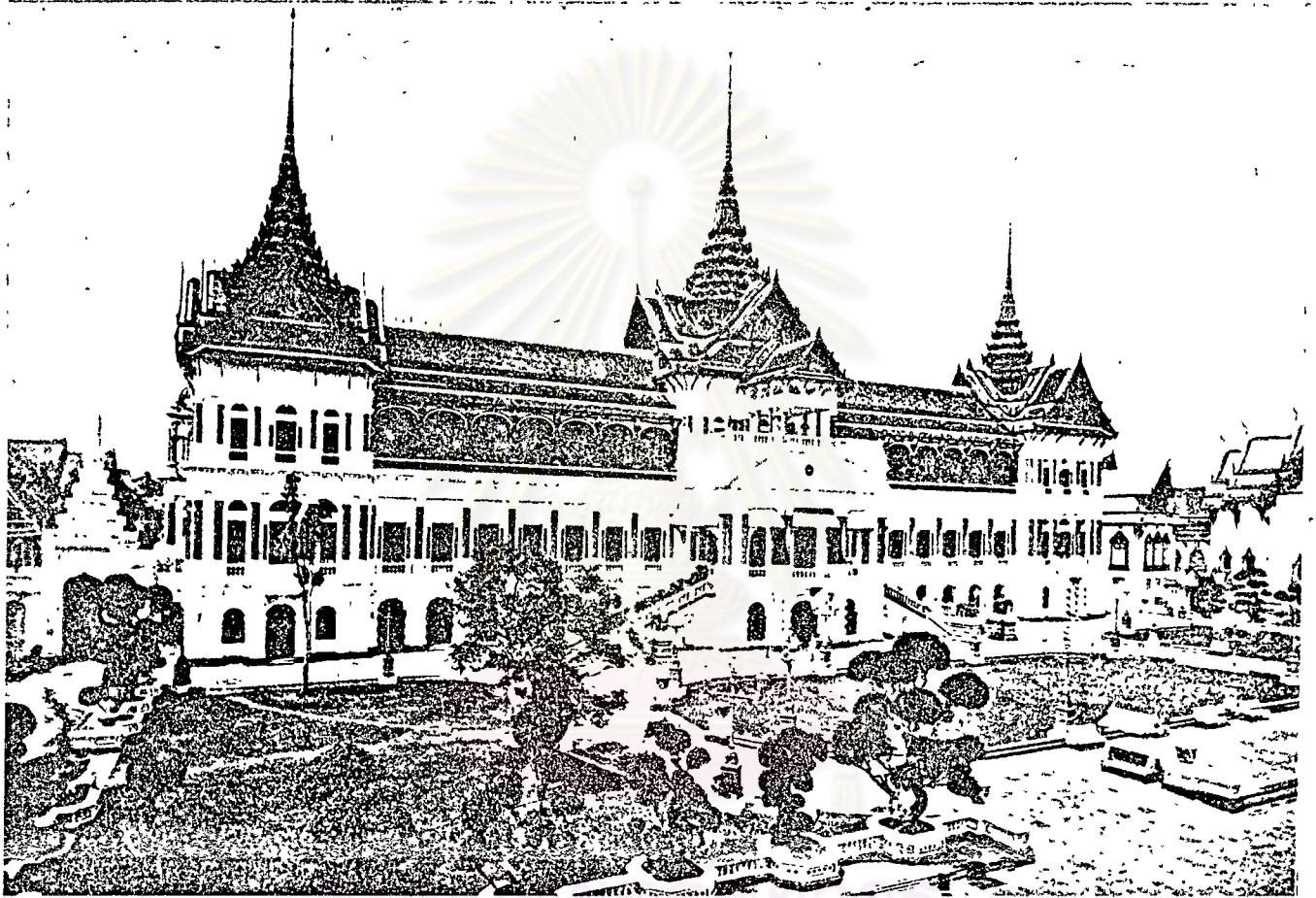
เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จถึงขั้นพอจะยกยอดปราสาทได้ ก็เสด็จพระราชดำเนิน
ไปทรงทำพิธียกยอดปราสาท เมื่อวันศุกร์ แรม 10 ค่ำ เดือน 9 ปีชวด จุลศักราช 1240
(พ.ศ. 2421) เวลา 13.30 น. ภายหลังพิธียกยอดปราสาทแล้ว ก็ได้ดำเนินการก่อสร้าง
ต่อไปอีกทั้งภายนอกและภายใน เมื่อการใดแล้วเสร็จโดยสมบูรณ์ดังพระราชประสงค์แล้ว
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร เมื่อเดือน 9 ปี
มะแม พ.ศ. 2425

การสร้างพระที่นั่งองค์นี้เป็นตึกแบบสถาปัตยกรรมวิคตอเรียน แต่หลังคาเป็น
แบบปราสาทของไทยนี้ มีเรื่องเล่ากันอีกว่า เมื่อสร้างเสร็จแล้วเจ้าพระยามหินทรศักดิ์
ชำระ (เพ็ง เพ็ญกุล) เข้าไปในพระบรมมหาราชวัง และได้ไปเห็นเข้าก็ออกปากว่า
"ฝรั่งใส่ชฎา" ซึ่งเป็นคำเปรียบที่เหมาะเจาะมากที่สุดสำหรับงานสถาปัตยกรรมชิ้นนี้*

รูปลักษณะของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เป็นอาคารรูปตัว "T" ตอนที่
ตอนบนของตัว T เป็นองค์พระที่นั่งด้านหน้า สร้างเป็นอาคาร 3 ชั้น ส่วนตอนที่
เสมีอนลำตัวของตัว T เป็นอาคารชั้นเดียว แต่ยกพื้นสูงเสมอชั้นกลางข้างตอนของ

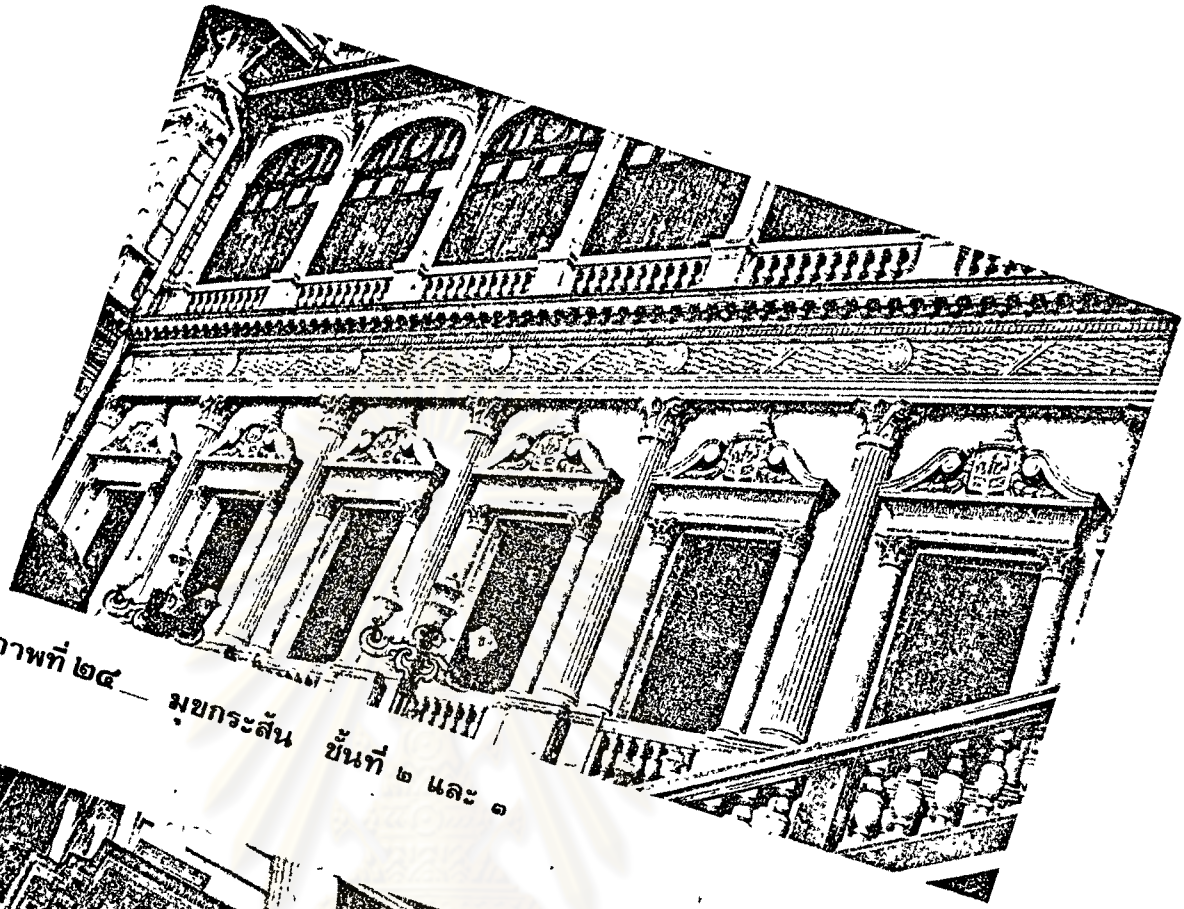
²⁴ จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค 7, จ.ศ. 1240.

* ค้วยสาเหตุเดียวกันที่พระที่นั่งองค์นี้เป็นสถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างศิลปะ
ไทยและศิลปะตะวันตก ในเวลาต่อมาจึงถูกเรียกตามสามัญว่า "ห้วมังกฎ หายมังกฎ".

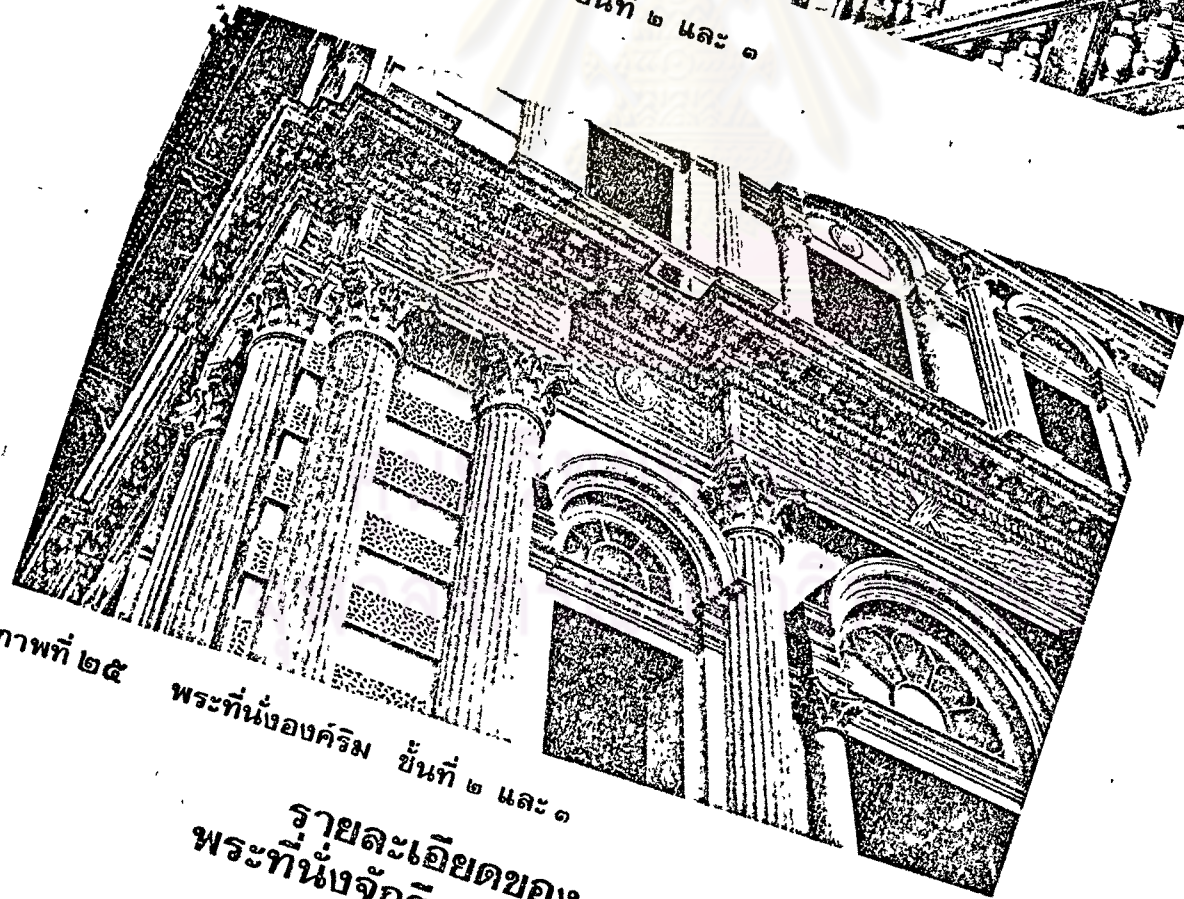

ภาพที่ ๒๑ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สภาพที่เป็นอยู่ในรัชกาลที่ ๕

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

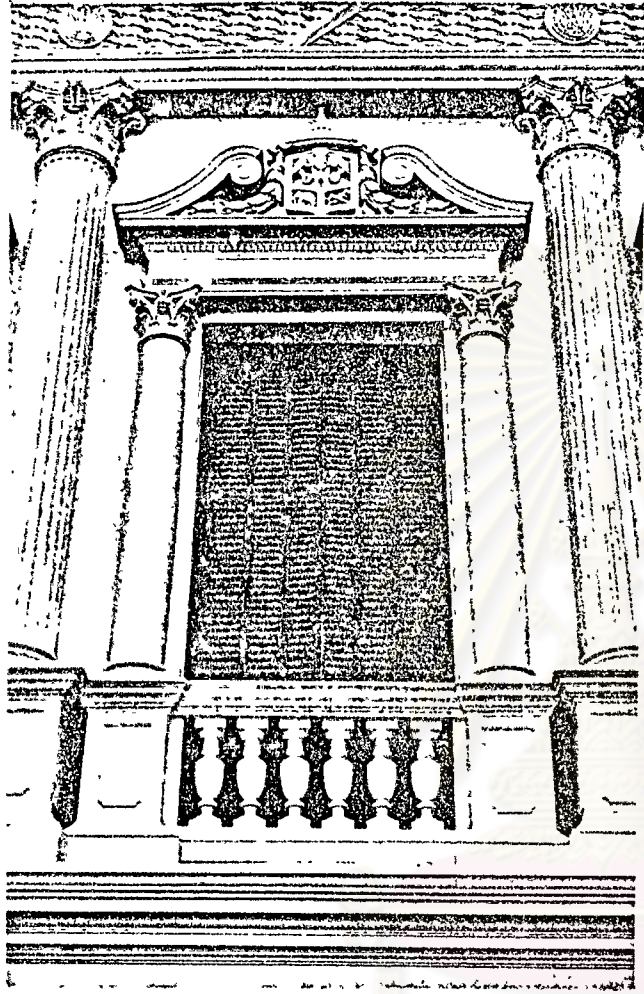

ภาพที่ ๒๔ มุขกระสุน ชั้นที่ ๒ และ ๓

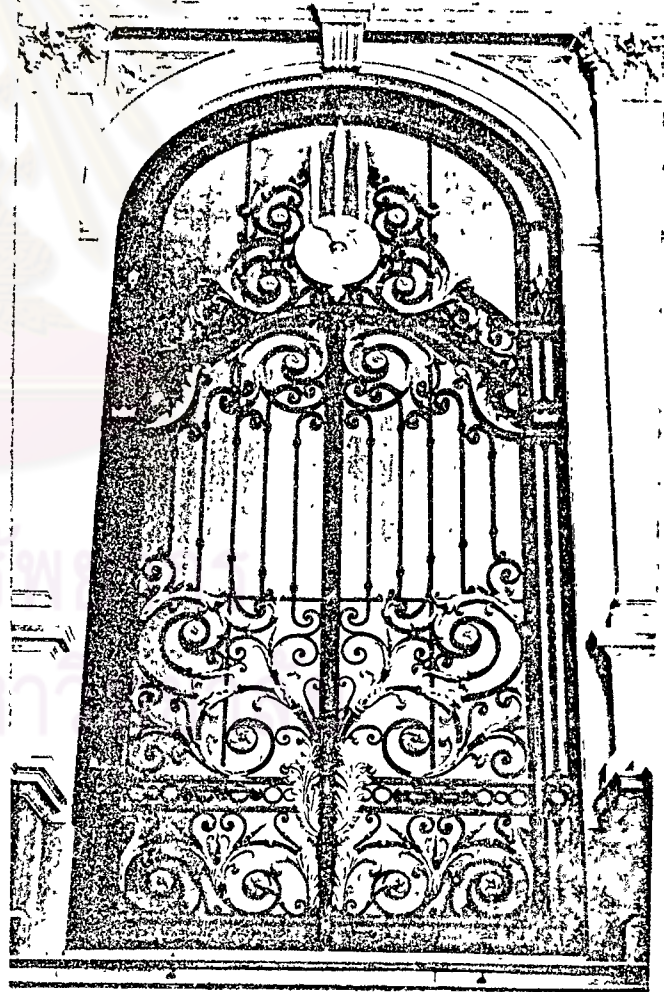
ภาพที่ ๒๕ พระที่นั่งองค์คริม ชั้นที่ ๒ และ ๓

รายละเอียดของ
พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

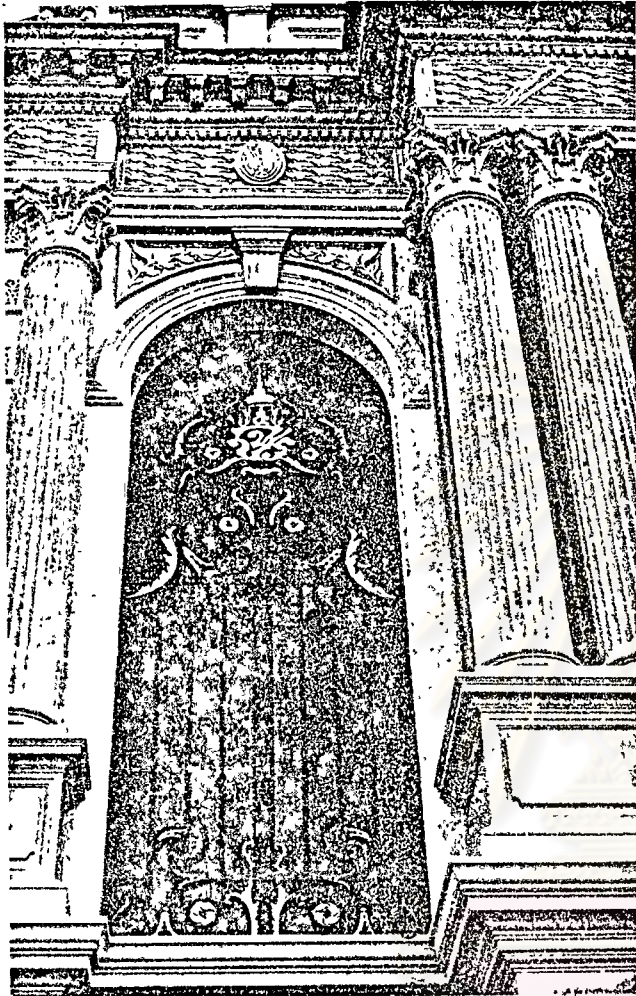
ภาพที่ ๒๖ พระบัณฑูรบรมกระดาน

รายละเอียดของ
พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

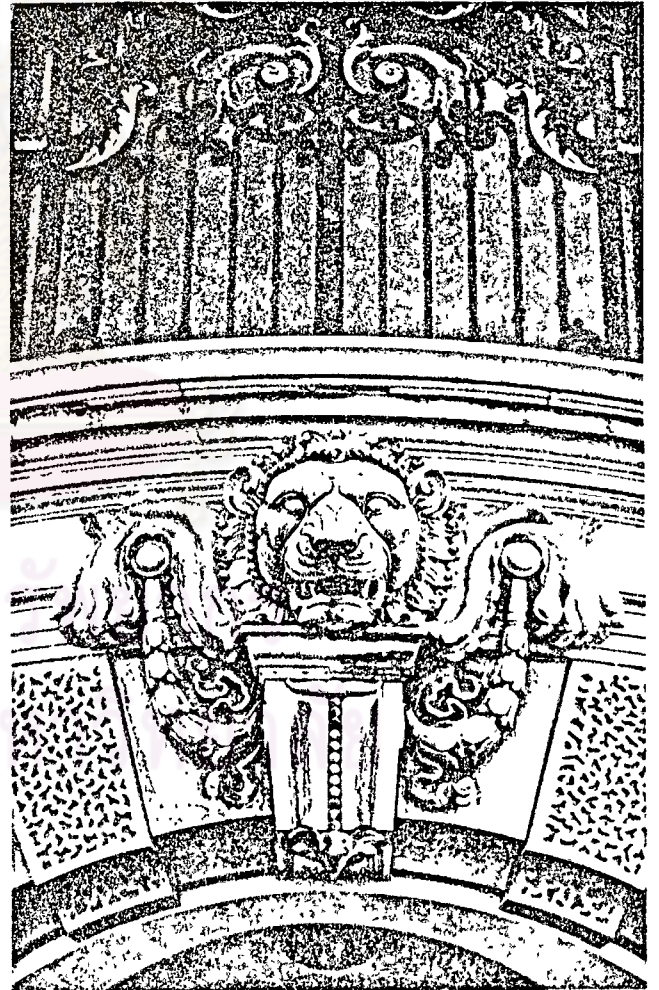
ภาพที่ ๒๗

พระทวารมูขหน้าเข้าสู่พระที่นั่งองค์กลาง

ภาพที่ ๒๘ พระบัญชรมุขหน้า

รายละเอียดของ
พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ภาพที่ ๒๙

หัวสิงห์โตเหนือซุ้มโค้งของมุขหน้า

อาคาร 3 ชั้น องค์พระที่นั่งคานหน้าแบ่งเป็น 5 ตอน สามตอนที่มีหลังคาเป็นยอดปราสาท เป็น

- พระที่นั่งองค์ประธาน หรือองค์กลาง เรียกว่า "พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท องค์กลาง"

ส่วนองค์ริม 2 ข้าง เป็น

- พระที่นั่งองค์ริมคานตะวันออก เรียกว่า "พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทของคานตะวันออก"
- พระที่นั่งองค์ริมคานตะวันตก เรียกว่า "พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทของคานตะวันตก"

ระหว่างองค์ปราสาทมีมุขกระสันเชื่อมให้ต่อเนื่องกัน

- มุขกระสันที่ต่อเนื่องระหว่าง "พระที่นั่งจักรีฯ องค์กลาง" กับ "พระที่นั่งจักรีฯ องค์คานตะวันออก" เรียกว่า "มุขกระสันคานตะวันออก"
- มุขกระสันที่ต่อเนื่องระหว่าง "พระที่นั่งจักรีฯ องค์กลาง" กับ "พระที่นั่งจักรีฯ องค์คานตะวันตก" เรียกว่า "มุขกระสันคานตะวันตก"

ส่วนองค์พระที่นั่งที่ต่อจากองค์พระที่นั่งคานหน้าในลักษณะเสมียนลำตัวของตัว

T นั้น เป็นท้องพระโรงกลาง และท้องพระโรงหลัง

เมื่อได้กล่าวถึงประวัติการสร้างและรูปลักษณะภายนอกของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทแล้ว ก็สมควรจะกล่าวถึงการตกแต่งภายในซึ่งส่วนใหญ่เป็นมณฑปศิลปะแบบตะวันตก การบรรยายต่อไปนี้ ผู้เขียนเก็บความจากหนังสือ "พระมหาปราสาท และ พระราชมณเฑียรสถาน ในพระบรมมหาราชวัง" ของ ม.ร.ว.แสงสุริย ลดาวัลย์" และจากจดหมายเหตุต่าง ๆ เทาที่จะคนหามาได้

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทของคกลาง

ชั้นบน : เป็นหอพระบรมอัฐิ และประดิษฐานพระพุทธรูปภายในตกแต่งเป็นศิลปะ

ลายไทยอย่างวิจิตรงดงามยิ่ง และที่ชั้นนี้ ทางคานหน้ามีมุขเด็จแบบไทยสำหรับเสด็จออก

ชั้นกลาง : เป็นห้องพระโรงหน้า เป็นห้องโถงอันเป็นทางที่จะผ่านไปยังส่วนอื่น ๆ ของพระที่นั่ง แต่เดิมภายในห้องพระโรงหน้าตกแต่งด้วยเครื่องอาวุธโบราณ ในปัจจุบันแขวนพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถในรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งเขียนด้วยสีน้ำมันขนาดใหญ่

ชั้นล่าง : เป็นกองรักษาการทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทของคະวันออก

ชั้นบน : เป็นที่ประดิษฐานปูชนียวัตถุของสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า

ชั้นกลาง : ชั้นกลางเป็นห้องรับแขก ห้องนี้เรียกกันแต่ครั้งรัชกาลที่ 5 ว่า "ห้องไปรเวต" คานคະวันออก เพราะรัชกาลที่ 5 ใ้เสด็จฯ ออกรับแขกที่มีใ้เฝ้าฯ เป็นทางการที่ห้องนี้ ในปัจจุบันทรงใ้เป็นห้องรับรองพระราชอาคันตุกะชั้นสมเด็จพระรามาธิบดี และพระราชวงศ์ หรือ พระราชอาคันตุกะชั้นประมุขของประเทศ ในโอกาสที่ใ้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ใ้จัดงานพระราชทานเลี้ยงรับรอง ที่ผนังคานใต้ของห้องนี้ แขนงภาพเขียนสีน้ำมันขนาดใหญ่ เป็นพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับร่วมกับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถและสมเด็จพระบรมราชปิโยรส 5 พระองค์ เป็นภาพที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ใ้โปรเฟสเซอร์ เอควาร์โด เอลลี จิตรกรชาวอิตาลีเขียนเขียนขึ้นที่เมืองฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี เมื่อ พ.ศ. 2440 การตกแต่งห้องนี้เป็นแบบวิคตอเรียน

ชั้นล่าง : เป็นห้องพักแขก เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับ ณ พระราชมณเฑียรหมู่พระที่นั่งจักรีฯ ห้องนี้ใ้เป็นห้องสำหรับราชองครักษ์

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทองค์ตะวันตก

ชั้นบน : เป็นหอประดิษฐานพระอัฐิพระมเหสี และพระอัฐิพระบรมราชวงศ์ในสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า

ชั้นกลาง : เป็นห้องรับแขก ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้จัดเป็น "ออฟฟิศหลวง" และเคยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกเธอ เสด็จออกทรงพระอักษรกับครูที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ หรือ ขาหูลละอองธุลีพระบาท ฝ่ายหน้าในห้องนี้ การตกแต่งห้องนี้เป็นแบบวิคตอเรียน

ชั้นล่าง : เป็นห้องสมุด

มุขกระสันด้านตะวันออก

ชั้นบน : เป็นเฉลียงทางเดินระหว่างหอพระบรมอัฐิบนพระที่นั่งจักรีฯ องค์กลาง กับหอประดิษฐานปูชนียวัตถุบนพระที่นั่งจักรีองค์ตะวันออก

ชั้นกลาง : เป็นห้องโถง โดยปกติจัดเป็นที่รับรองคณะทูตานุทูต ก่อนที่จะนำเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นตราตั้ง แต่ในโอกาสที่ใดทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานเลี้ยงรับรองพระราชอาคันตุกะชั้นประมุขของประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงนำพระราชอาคันตุกะ เสด็จฯ ออกใหญ่ได้รับเชิญเฝ้าหูลละอองธุลีพระบาท และทรงมีพระราชปฏิสันถารกับผู้ได้รับเชิญ ณ ห้องนี้

ห้องโถงภายในมุขกระสันนี้ แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนในเป็นห้องรับรอง ตอนนอกเป็นเฉลียงทางเดินต่อเนื่องระหว่างห้องพระโรงหน้าพระที่นั่งจักรีฯ องค์กลาง กับห้องรับแขกพระที่นั่งจักรีฯ องค์ตะวันออก แต่ระหว่างห้องกับเฉลียงนี้ มิได้มีผนังกัน มีแต่เสา นางจรัสเรียงรายเป็นช่อง ๆ ตลอดแนว ผนังมุขกระสันตอนในประดับพระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า แตรรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 7 และพระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมฉายาลักษณ์ทั้ง 8 องค์ เป็น

ภาพเขียนสีน้ำมันขนาดใหญ่ฝีมือจิตรกรชาวยุโรปบ้างและชาวไทยบ้าง การตกแต่งภายในตลอดจนเครื่องเรือนและเครื่องประดับเป็นแบบวิคตอเรียน

ชั้นล่าง : เป็นห้องโถง

มุขกระสันคานตะวันตก

ชั้นบน : เป็นเฉลียงทางเดินระหว่างหอพระบรมอัฐิบนพระที่นั่งจักรีฯ องค์กลาง กับหอพระอัฐิบนพระที่นั่งจักรีฯ องค์ตะวันตก

ชั้นกลาง : เป็นห้องโถงสำหรับรับรองแขกผู้มีเกียรติ เป็นห้องที่มีขนาดและลักษณะเหมือนมุขกระสันคานตะวันออกทุกประการ แต่ผนังประดับพระบรมฉายาลักษณ์และพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระอัครมเหสีในองค์สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า รวม 6 พระองค์ การตกแต่งภายในตลอดจนเครื่องเรือนและเครื่องประดับเป็นแบบวิคตอเรียน

ชั้นล่าง : เป็นห้องโถง

ห้องพระโรงกลาง

ห้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีฯ นี้ เป็นห้องโถงสำหรับสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าเสด็จฯ ออกให้คณะทูตานุทูตต่างประเทศเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายพระราชสาส์นตราตั้ง เป็นเอกอัครราชทูตประจำราชสำนัก หรือเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลในโอกาสต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่สำหรับประกอบพระราชพิธีพระราชกุศล และใช้เป็นที่พระราชทานเลี้ยงรับรองพระราชอาคันตุกะ หรือประธานาธิบดีที่เข้ามาเยือนประเทศไทยเป็นทางการ

ห้องพระโรงนี้กว้าง 12.70 เมตร ยาว 24.00 เมตร และเพดานสูง 14.00 เมตร

ผนังและเพดานภายในห้องพระโรงกลางนี้ ตกแต่งเป็นแบบวิคตอเรียน (มิได้

ภาพที่ ๑๐ ภายในห้องพระโอรสกลางของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในสมัยรัชกาลที่ ๕

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตกแต่งลวดลายแบบไทยดั้งเดิม เช่นที่หอพระบรมอัฐิ เจริญและเส้าหินอ่อน เป็นสีคำตัดกับสี
ผนังซึ่งเป็นสีฟ้าอ่อน บัวหัวเส้า บัวคอสอง บัวเชิงเพดานเป็นลายปูนปั้นปิดทอง ที่คอสอง
ประดับหินอ่อนแผ่นสี่เหลี่ยมเป็นช่อง ๆ คล้ายลักษณะของช่องลม เพดานบางส่วนเป็น
เพดานทึบ บางส่วนประกอบเป็นลวดลายใส่กระจกสีให้เป็นลายโปร่งแสง กลางเพดาน
แขวนโคมระย้าแก้วเจียระไน (chandelier) เส้นผ่าศูนย์กลาง 3.00 เมตร ยาว 4.50
เมตร หนึ่งระย้า และยอมกว่าอีกสองระย้า สุกของพระโรงคานไม้ ยกพื้นขึ้นเป็นฐานหิน
อ่อน บนฐานนี้ตั้งพระแท่นลาและทอดพระที่นั่งพุทธานถม* กางกั้นด้วยพระนพปฎลมหา
เศวตฉัตร สองข้างพระที่นั่งพุทธานถมตั้งพระบวรเศวตฉัตร มีเทวรูปเชิญพระแสงและ
เชิญหีบพระราชาลัญจกร** ตั้งอยู่เบื้องหน้าพระบวรเศวตฉัตร เบื้องหลังพระแท่น
เศวตฉัตรทำเป็นซุ้มจรนำโค้งครึ่งวงกลมแบบคลาสสิก (classical-semi-circular
arch) กลางซุ้มจรนำเขียนเป็นตราจักรอันเป็นสัญลักษณ์ของสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราช
เจ้าแห่งพระราชวงศ์จักรี

ส่วนผนังด้านอื่น ๆ ประดับด้วยภาพเขียนสีน้ำมันขนาดใหญ่ ดังนี้ :-

ผนังด้านตะวันออก : เป็นภาพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ออกพระที่นั่งอนันตสมาคม ในหม่อมพระอภิเนาว์นิเวศน์ ให้ มงซิเออร์ ดูเชนเนอร์ เบล็ญ
ราชทูตฝรั่งเศส และคณะเข้าเฝ้าฯ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2410

ผนังด้านตะวันตก : เป็นภาพออกพระวิสุทธสุนทร อัครราชทูตไทยสมัยสมเด็จพระ
พระนารายณ์ฯ เข้าเฝ้าเจ้าพลพรรคราชสาสน์แด่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ณ พระ
ราชวังแวร์ซายส์ เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2229

* ฝีมือช่างของเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม ณ นคร).

** ฝีมือปั้นของพระองค์เจ้าประคิษฐวรกร.

ผนังด้านเหนือ, ซีกตะวันตก : เป็นภาพสมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรียแห่งบริเตนใหญ่ เสด็จฯ ออกรับพระยามนตรีสุริยวงศ์ ราชทูตไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระราชวังบักกิงแฮม

ผนังด้านเหนือ, ซีกตะวันออก : เป็นภาพสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงรับพระราชสาส์นของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระยามนตรีสุริยวงศ์ราชทูต ใ้ค้นำขึ้นถวาย ณ พระราชวังฟองแตนเบลอ ประเทศฝรั่งเศส

ภายในห้องพระโอรังนี้ นอกจากโคมระย้าแก้วเจียรไนแขวนเพดานแล้ว ยังมีโคมแก้วเจียรไนตั้งพื้นขนาดใหญ่ ทำเป็นพุ่มติดวงโคมพุ่มหลายสิบดวง ตั้งอยู่ที่มุมทั้งสี่ของห้องพระโอรัง และมีโคมไฟฟ้าประดิษฐ์เป็นแจกันแก้วผลึกขนาดใหญ่ แต่ภายในเป็นโคมไฟฟ้าตั้งอยู่ริมผนังทั้งด้านตะวันออกและด้านตะวันตก โคมไฟฟ้าทั้งหมดที่กล่าวนี้ สมเด็จพระราชาธิบดีต่างประเทศส่งมาถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งสิ้น²⁵

ห้องพระโอรังหลัง

เป็นห้องพระโอรังเล็ก อยู่หลังห้องพระโอรังกลาง ในสมัยเมื่อฝ่ายในยังคงเฝ้าในพระฉาก มีโคมออกเฝ้าฯ รวมกับฝ่ายหน้าอย่างในปัจจุบันนี้ เวลามีกงานพระราชพิธีในห้องพระโอรังกลาง ฝ่ายในเฝ้าฯ ในห้องพระโอรังหลังนี้ ปัจจุบันห้องพระโอรังหลังชำรุดทรุดโทรมมาก ตามโครงการจะรื้อแล้วสร้างขึ้นใหม่

สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ทรงชื่นชมความวิจิตรงดงามของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเป็นอย่างมาก ถึงกับได้ทรงนิพนธ์ชมความงามของพระที่นั่งองค์นี้ไว้ว่า

* ภาพนี้ สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ส่งมาถวายรัชกาลที่ 4

²⁵ พยดลภาพฤทธิยากร, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น, "The Royal Palaces," หน้า 12.

มณเฑียรวิจิตรวัง
 แปลกเปลี่ยนแบบฉบับของ

มุขลดเลศล้ำของ
 โสคสงทรงสูงสลาง

โสภิตวิจิตรล้ำ
 พระจุฬาเอราวรรณ
 ราชสีห์คชสีห์นั้น
 กลางอักษรชอนทิ้ง

เรื่องรอง

กอนสร้าง

ยลเยี่ยง ยุโรปเฮย

หลากกลน หลายองค์

ลายบัน ปันนา

ฉัตรตั้ง

ผกแผน แลเฮย

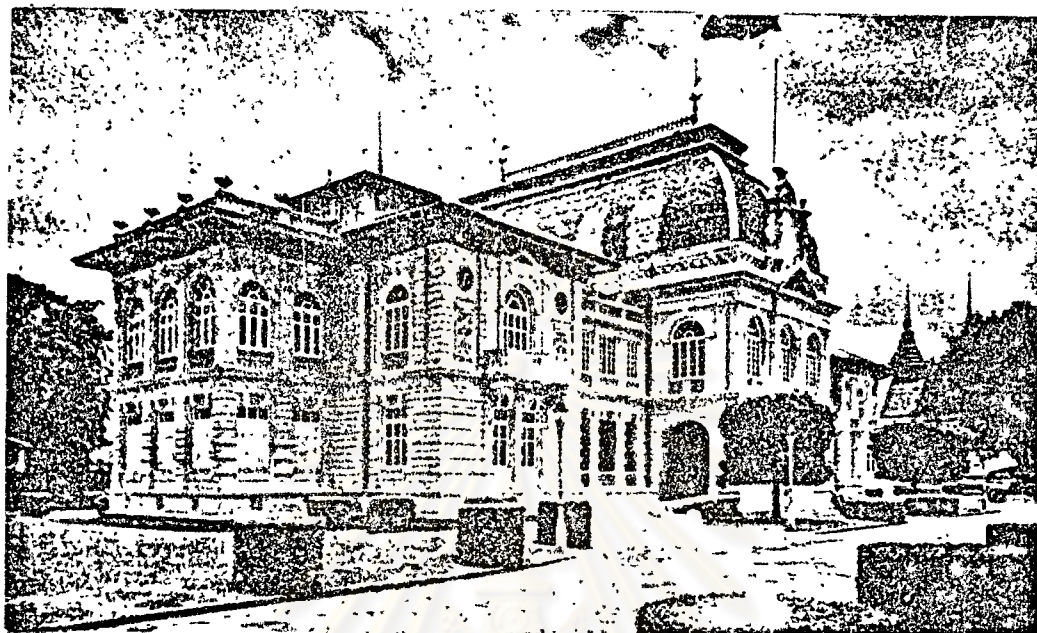
แวกลอม วงลาย

3. พระที่นั่งบรมพิมาน สร้าง พ.ศ. 2445-2446

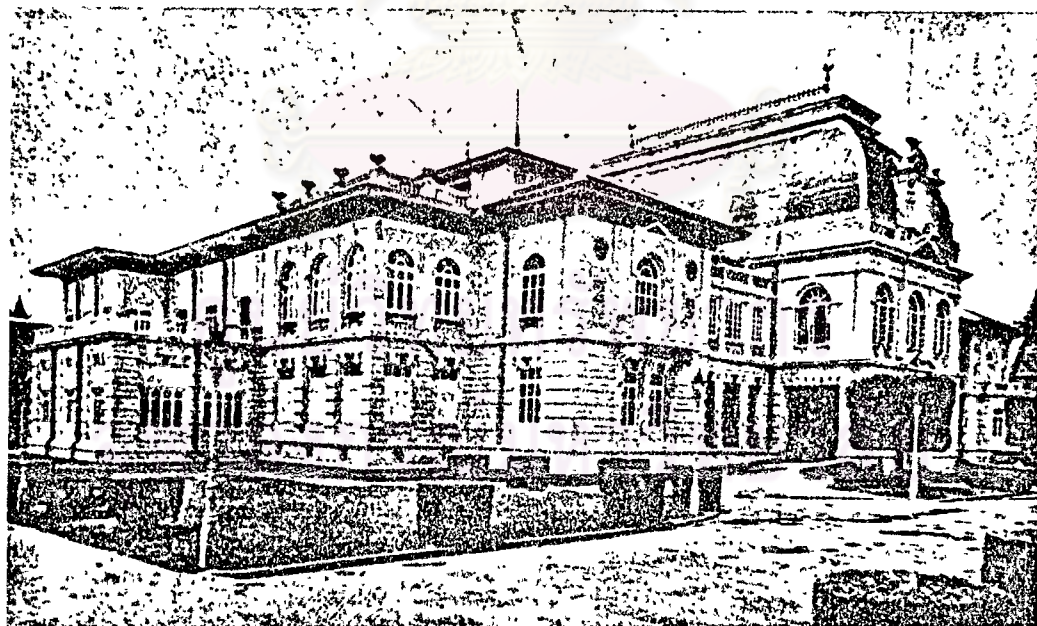
พระที่นั่งบรมพิมาน ตั้งอยู่คานเหนือของสวนศิवालีย์* พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อพระราชทานให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ขณะที่สร้างพระที่นั่งองค์นี้ระหว่าง พ.ศ. 2445 กับ พ.ศ. 2446 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชยังทรงศึกษาอยู่นต่างประเทศ แต่ก็ไต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเตรียมไว้ เมื่อทรงสำเร็จการศึกษากลับเข้ามาแล้วจะไต่มาประทับ อนึ่งแต่เดิมนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามพระที่นั่งองค์นี้ว่า "พระที่นั่งกานุมาศำรณู" แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2467 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปลี่ยนนามเป็น "พระที่นั่งบรมพิมาน" /

พระที่นั่งองค์นี้สร้างขึ้นเป็นพระที่นั่งสองชั้น ในสถาปัตยกรรมแบบวิกตอเรียน (Victorian Architecture) หลังคาทรงโค้งสูงแบบ Mansard มุงด้วยกระเบื้อง

* ณ ที่นี้แต่เดิมเป็นคลังเครื่องอาวุธต่าง ๆ เรียกว่า "โรงแสง".

ภาพที่ ๑๑ พระที่นั่งบรมพิมานสมัยรัชกาลที่ ๖

ภาพที่ ๑๒ พระที่นั่งบรมพิมานที่ต่อเติมขึ้นในปัจจุบัน

หินชนวน พระสถิตยนิมานการ (ม.ร.ว.ชิต อิศรศักดิ์)* เจ้ากรมโยธาเป็นแม่กองก่อสร้าง,

เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศยุโรป ก็มีใตเสด็จเข้าประทับ ณ พระที่นั่งองค์นี้ ซึ่งสมเด็จพระบรมชนกนาถทรงโปรดฯ ให้สร้างพระราชทาน ทั้งนี้เนื่องจากทรงพระราชดำริว่า ใตทรงชุกเลี้ยงบรรดาคนหาเด็กเข้าในกรมไว้มาก ซึ่งแต่ละล้วนเป็นชายหนุ่มคะนอง อาจไม่เรียบร้อยควรแก่การจะเข้าอยู่ในพระบรมมหาราชวัง จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตประทับอยู่ ณ วังสราญรมย์ ต่อเมื่อใตเสด็จฯ ขึ้นครองราชย์แล้วจึงใตเสด็จฯ มาประทับปรากฏว่าพระที่นั่งองค์นี้เป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก ต่อมาใตโปรดฯ ให้บูรณะต่อเติมและตกแต่งเพิ่มขึ้นจากที่สมเด็จพระบรมชนกนาถใตทรงสร้างไว้หลายประการ ดังเช่น ใตมอบให้นาย อี มัันเฟรดี (E. Manfredi) สถาปนิกอิตาเลียน

- คัดแปลงและตกแต่งห้องรับแขกชั้นบน โดยเปลี่ยนเพดานเป็นเพดานกระจก เขียนพระปรมาภิไธยและรูปเหนือกระจกฝ้า ติดไฟแสงสว่างเหนือกระจกแทนการแขวนโคมระย้า

- คัดแปลงแก้ไขห้องพระบรรทม ซึ่งเดิมเป็นเพดานเรียบ ให้เว้าขึ้นไปเป็นโดม (dome) ภายในโดมเขียนภาพเทพดาทั้งสี่คือ พระอินทร์ พระวรุณ พระอัคนี และพระยม

- คัดแปลงแก้ไขเพดานห้องทรงพระอักษร ซึ่งเดิมเป็นเพดานไม้ตลอด ให้เป็นเพดานปูนในบางตอน และเขียนรูปพระอาทิตย์ทรงรถบนเพดานส่วนที่เป็นปูนนั้น ภาพเขียนทั้งสี่ห้องทรงพระตำราญ และห้องทรงพระอักษรนี้เป็นฝีมือพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเขียนเป็นภาพเล็ก ประทานให้นาย อี. มัันเฟรดีขยายแบบ แล้วให้นาย ชิริคอดี จิตรกรชาวอิตาเลียน ระบายสี ภาพนี้เป็นภาพ-

*ภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาประจักษ์รัฐอมรพิมาน

จิตรกรรมฝาผนังที่งดงามมาก

- ตกแต่งและตกแต่งห้องเสวยชั้นล่าง โดยทำเพดานห้องใหม่หมด

ในรัชกาลต่อ ๆ มาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน พระที่นั่งองค์นี้ได้รับการต่อเติมขยายให้ใหญ่ขึ้น และได้รับการปรับปรุงตกแต่งภายในให้งดงามและทันสมัยตลอดมาปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระที่นั่งองค์นี้ เป็นที่ประทับรองพระราชอาคันตุกะชั้นประมุขของประเทศ

4. พระที่นั่งอนันตสมาคม สร้าง พ.ศ. 2450-2458

หลังจาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป เมื่อปี พ.ศ. 2440 ในปีรุ่งขึ้นคือ พ.ศ. 2441 พระองค์โปรดฯ ให้ซื้อสวนและนาในระหว่างคลองผดุงกรุงเกษม จนถึงคลองสามเสน ด้านตะวันออกจดทางรถไฟสายเหนือ ควบพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และได้โปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งอัมพรสถาน พระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งอภิเศกคฤสถิต ตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกเป็นที่ประทับพระราชทานนามสถานที่แห่งนี้ว่า "วังสวนกุหลาบ" * *

* ในปี พ.ศ. 2450 พระองค์โปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งองค์สำคัญขึ้นเป็นท้องพระโรงสำหรับเป็นที่ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ และได้พระราชทานนามพระที่นั่งองค์นี้ว่า "พระที่นั่งอนันตสมาคม" * เหตุที่พระองค์โปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งองค์ใหม่นี้ก็เนื่องมาจากทรงพระราชดำริว่า -

"... จำเดิมแต่ได้สร้างสวนกุหลาบมาบรรจบครบ 10 ปี มีพระที่นั่งอัมพรสถาน พระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งอภิเศกคฤสถิต เป็นที่ประทับ-

---

* ในปี พ.ศ. 2452 เมื่อพระองค์ได้เสด็จฯ มาประทับอยู่เป็นนิจ ทั้งได้สร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นท้องพระโรงขึ้นแล้ว จึงโปรดฯ ให้เรียกว่า "พระราชวังสวนกุหลาบ" (จากกฎหมายประจำรัชกาลที่ 5 ร.ศ. 128).

สำราญพระราชหฤทัย และเสด็จประทับอยู่ที่วังสวนนี้โดยมาก พระที่นั่ง
ไคสรสร้างไว้ไม่กว้างขวางพอแก่การพระราชพิธี แลการซึ่ง เป็นพระราช
ประเพณีอันควรจะยกมาทำในวังนี้ได้ จึงทรงพระราชดำริจะสร้าง **ห้องพระ**
โรงแห่งฝ่ายบูรพาทิศ ซึ่งมีนามปรากฏว่า พระที่นั่งอนันตสมาคมในพระ
บรมมหาราชวังนั้นในเบื้องบูรพาทิศแห่งพระที่นั่งอัมพรสถาน จึงพระราช
ทานนามตามพระที่นั่งเดิมว่า พระที่นั่งอนันตสมาคม ให้คงนามซึ่งพระ-
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไคพระราชทานพระที่นั่งอันเป็นห้อง
พระโรงไว้แต่ก่อนนั้น..."

แรกเริ่มที่เดิยวนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระราช
หฤทัยที่จะสร้างพระที่นั่งองค์นี้เป็นสถาปัตยกรรมแบบไทย แต่ในขณะนั้น (พ.ศ. 2450)
ปรากฏว่ามีพระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) เป็นนายช่างไทยในราชสำนักที่สร้างสรรค์
งานสถาปัตยกรรมไทยได้เพียงคนเดียว พระองค์ทรงพระราชปรารภว่า ถ้าสร้างตามแบบ
สถาปัตยกรรมไทย ก็คงจะไม่สามารถทำให้เรียบร้อยและแล้วทันพระราชประสงค์ได้ จึง
ต้องจำพระราชหฤทัยสร้างขึ้นแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก อุปสรรคนี้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์
มนตรี (สนั่น เทพหัสดินทร ฤ อยู่ชยา) ไคเข้าเฝ้าฯ ในขณะทีพระองค์ทรงพระราชปรารภ
ถึงเรื่องการวางโครงการสร้างพระที่นั่งองค์นี้ โดยไคกล่าวไว้ในเชิงอรธโคลงกลอนเล่ม
1 ของท่าน ในหน้าที่ 6 ว่า -

"...พระองค์ทรงเสด็จพระราชโหม่นสั่งถึงแก่รับสั่งว่า **ต่อไปข้างหน้า**
เขาคงพากันคิดกันว่า สมัยพระจุลจอมเกล้าฯ นี้ ช่างโปรคคักฝรั่งเสีย -
จริงๆ..."

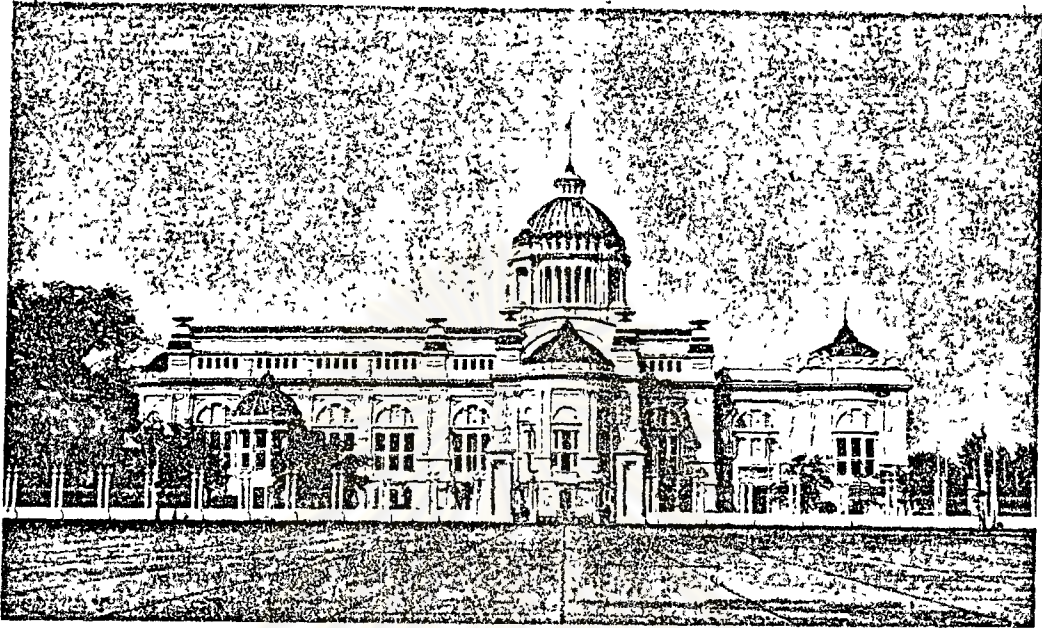
และเรื่องนี้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ไครอยกรองเป็นโคลงในเรื่องการจำ
พระราชหฤทัยในการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรคฯ ให้สร้างพระที่-
นั่งองค์นี้เป็นแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกไว้ว่า -

สยามจำแลงรูปลักษณ์ให้	ไทยตะลึง ลานเฮย
เกาอยู่หยกหยกพลาง	เปลี่ยนแปลง
คู่สัตรีราชคำรัสถึง	<u>พระที่นั่ง อนันต</u>
ทรงพระหนักกายหนาแท	ถุกหยาม
ว่า พระจุลจอมเกล้าฯ คลั่ง	<u>ศึกฝรั่ง</u> เหลือเกิน
<u>แหชาตสถาปนิกสยาม</u>	ทานสร้าง
พระยาราชสงครามสั่ง	นอกสัก โหลธา ๆ
ไคคังใจลวนจ้าง	<u>ช่างสรรพ</u>
พระที่นั่งสร้างจักให้	ไซ้ประโยชน์ ทนแล
สถาปนิกคน เคียวมัน	ไม่แลว
จึงจำจักต้องโปรด	<u>แบบฝรั่ง</u> แมกระนั้น
สวรรคตก่อนแล้วแคลว	ราชประสงค์ ²⁶

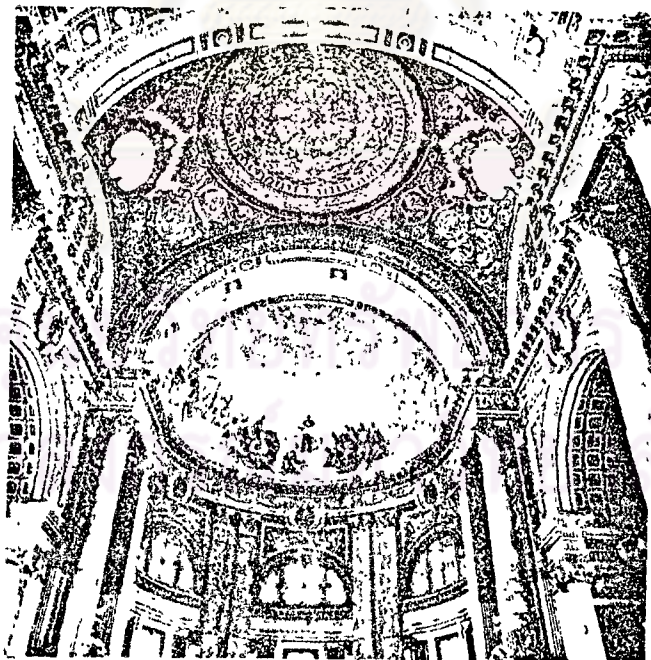
ในการสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้เจ้าพระยามรราช (ปั้น สุขุม) เป็นผู้อำนวยการ พระยาประจักษ์กิจวิจารณ์ (ไอ อมาตยกุล) เป็นผู้ช่วย มีชาวอิตาเลียนเป็นทั้งสถาปนิกและวิศวกร คือ นาย แอม คามาโย และนาย เฮอร์โกตี เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบ นาย ซี.อาร์. เลกรี และนาย อี.ยี. โกลโด เป็นวิศวกรระเคโครงสร้าง พระที่นั่งองค์นี้เริ่มสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2440 อันเป็นปีที่ 40 ในรัชกาลของพระองค์ และมาแล้วเสร็จเรียบร้อยในปี พ.ศ. 2458 อันเป็นปีที่ 5 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมเวลาก่อสร้าง 8 ปี สิ้นเงินค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างประมาณ 15 ล้านบาท

พระที่นั่งองค์นี้สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมอิตาเลียนในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (Italian Renaissance Architecture) สร้างด้วยหินอ่อนทั้งหลัง มีทั้งหินอ่อนสี

²⁶ ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา, "โคลงกลอนของครูเทพ เล่ม 1" หน้า 7.

ภาพที่ ๑๑ พระที่นั่งอนันตสมาคม ในพระราชวังสรวงดุสิต

ภาพที่ ๑๔ ภาพเขียนสีปูนเปียก (fresco) เกี่ยวกับรัชกาลที่ ๕ บนผิวโดม-
ด้านทิศใต้ ของพระที่นั่งอนันตสมาคม

ชาว สีเขียวน้ำเงิน และหินอ่อนรีวลายสีน้ำตาลแกและแกมหม่นจากเมืองคาราราประเทศ อิตาลี การขุดเกลารินอ่อนส่วนใหญ่ได้ดำเนินการจัดทำเรียบร้อยตามแบบมาจากประเทศ อิตาลี แล้วจึงขนส่งทางเรือเข้ามาประกอบในกรุงเทพฯ พระที่นั่งองค์นี้ยาวประมาณ 80 เมตร กว้างประมาณ 40 เมตร สูงจากระดับพื้นดินถึงยอดโดม 56 เมตร

๐ ภายในในองค์พระที่นั่ง แบ่งเป็นห้องพระโรงกลาง ห้องพระโรงหลัง ห้องรับทูตานุทูต ฯลฯ ล้วนแกะสลักตกแต่งตามแบบสถาปัตยกรรมอิตาลีเลียนในยุคนั้นฟูซิลาวิทยาด้วยฝีมือประณีตวิจิตรงดงามมาก บัวหัวเสาและรูปสลักอื่น ๆ ที่มีลายทองนั้น ปิดด้วยทองคำเปลว เพดานเขียนลวดลายเกินทองกับสีแดง สีน้ำเงิน ฯลฯ เพดานห้องพระโรงหลังมีพระปรมาภิไธยย่อ "จปร" ล้อมรอบด้วยพระปรมาภิไธย "พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" อยู่ในวงกลมใหญ่ตรงกลางเป็นระยะ สองข้างเขียนรูปช้างเอราวัณ ครุฑ และพญานาค สลับกันรายตลอด ส่วนเพดานห้องพระโรงกลางมีพระปรมาภิไธยย่อ "วปร" ล้อมรอบด้วยพระปรมาภิไธย "พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร" อยู่ในวงกลมใหญ่เป็นระยะเช่นกัน

สิ่งที่เด่นอีกอย่างหนึ่งภายในพระที่นั่งองค์นี้ คือ "ภาพเขียนสีปูนเปียก"(fresco) ที่เพดานโดมต่าง ๆ ของพระที่นั่ง เป็นภาพเขียนสีอย่างวิจิตรสวยงามแสดงถึงพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 ถึง 6 แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี มีอยู่ด้วยกัน 6 ภาพ ๐

ภาพเขียน บนเพดานโดมคานเหนือ แสดงถึงตอนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเสด็จกลับจากราชการทัพเมืองเขมร มีเหล่าขุนนางข้าราชการและประชาชนทั้งหลายออกไปคอยรับเสด็จ ภาพเขียนของรัชกาลที่ 2 เป็นภาพบนเพดานโดมคานทิศตะวันออกของพระที่นั่งขวามือ แสดงภาพพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จเสวยพระนครโดยสถลมารค ฉากหลังเป็นภาพการสร้างวัดอรุณราชวราราม รัชกาลที่ 3 ภาพเขียนบน

เพดานโคมคานทิสตะวันออกของพระที่นั่ง ซ้ายมือทางขึ้นของคณะทูตานุทูต แสดงภาพพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเสียบพระนครโดยสถลมารค ฉากหลังเขียนภาพป้อมคัสกร เจดีย์วัดพระเชตุพนฯ และพระมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง รัชกาลที่ 4 ภาพเขียนบนเพดานโคมคานทิสตะวันตกของท้องพระโรงหลัง เป็นภาพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับภายใต้พระพุทธรูปองค์ใหญ่แวดล้อมด้วยบรรดาชนชาติต่าง ๆ แสดงว่าทรงประกาศเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก และทรงมีสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ รัชกาลที่ 5 ภาพเขียนบนเพดานโคมคานทิสใต้ของท้องพระโรงกลาง แสดงภาพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเสวยราชย์เมื่อ พ.ศ. 2411 ในรัชสมัยของพระองค์มีพระราชกรณียกิจที่สำคัญคือ ทรงประกาศเลิกทาส และการก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม รัชกาลที่ 6 ภาพเขียนบนเพดานโคมคานทิสตะวันออกของท้องพระโรงกลาง เป็นภาพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับ ณ พระที่นั่งบุษบกมาลา ที่มุขพระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท ในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อปี พ.ศ. 2455 ภาพเขียนสี่มุมเปียกบนเพดานโคมทั้ง 6 ภาพนี้ เป็นฝีมือของจิตรกรชาวอิตาลีเลียนซึ่งมีนาย ริโกดี นายมันเฟรดี และนายซีริคอสี่ เป็นจิตรกรสำคัญ ภาพเขียนเหล่านี้เขียนขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็น การปกครองระบอบประชาธิปไตย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้ยุบพระที่นั่งองค์นี้เป็นที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปัจจุบันแม้ว่าตึกรัฐสภาแห่งชาติหลังใหม่ได้สร้างเสร็จแล้ว และได้ใช้เป็นที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ก็ยังคงโปรดฯ ให้เป็นรัฐสภาตามเดิม โดยต่อไปจะใช้เป็นที่ประชุมสมาชิกวุฒิสภา เป็นที่เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดประชุมสมัยสามัญ และเป็นที่ยี่ระกอบงานพระราชพิธีและงานรัฐพิธีต่าง ๆ

5. พระที่นั่งในพระราชวังบางปะอิน สร้าง พ.ศ. 2415-2419

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สร้างพระราชวังบางปะอินขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2415 แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2419 ในพระราชวังแห่งนี้มีพระที่นั่งที่สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมไทย, จีน และตะวันตก สำหรับพระที่นั่งที่สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกคือ -

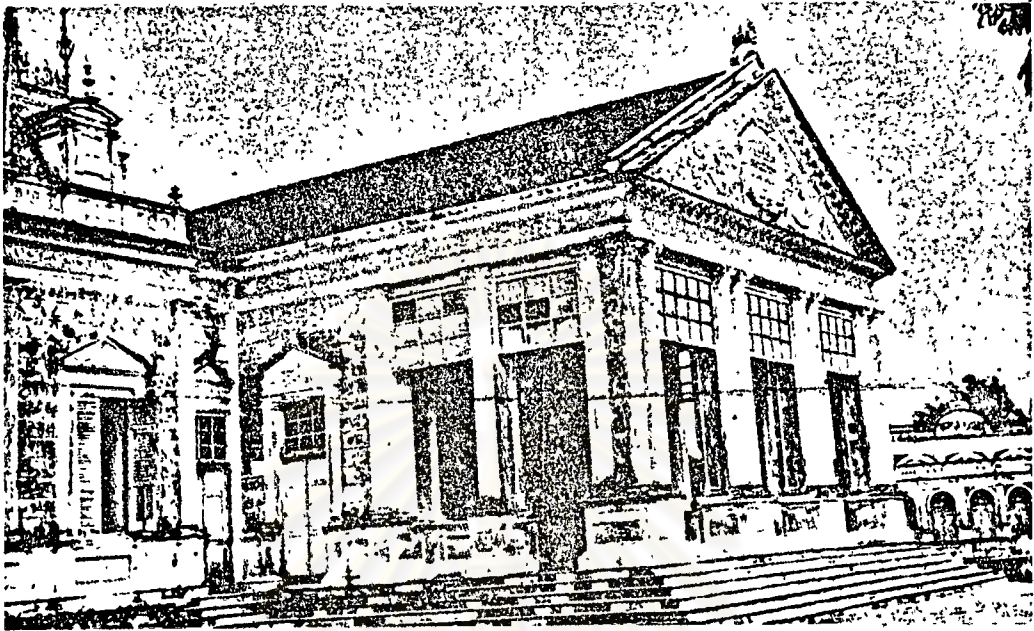
- พระที่นั่งวโรภาสพิमान
- พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร
- พระที่นั่งวิสุทธิศานา

5.1 พระที่นั่งวโรภาสพิमान

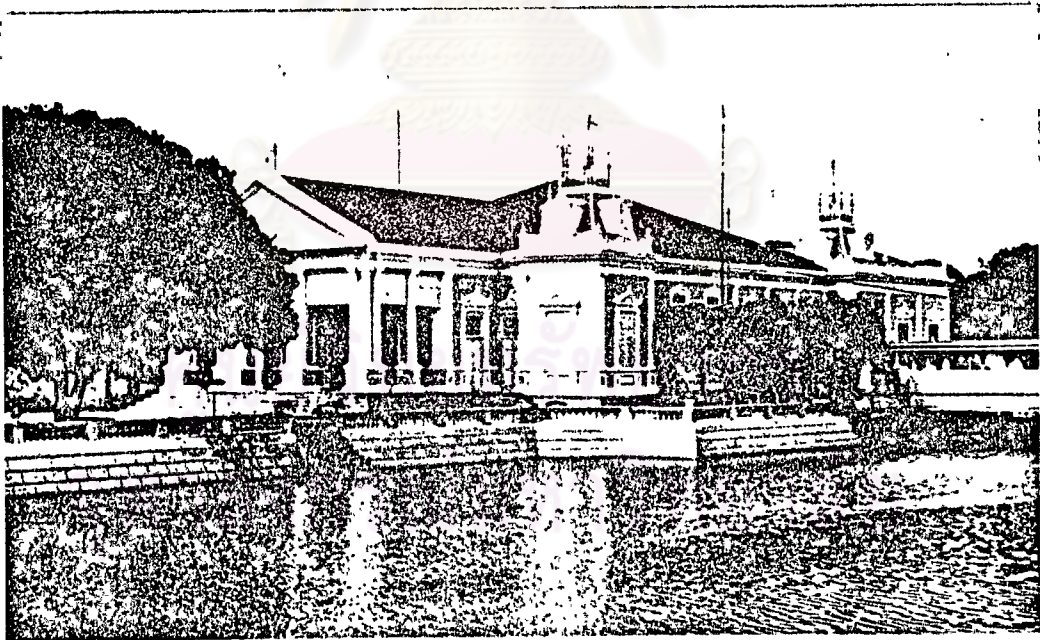
พระที่นั่งองค์นี้ เป็นอาคารชั้นเดียวสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาตอนปลาย (Late Renaissance Architecture) ด้านหน้ามีทรวดทรงเหมือนวิหารโรมัน (Roman temple) คือมี portico ประดับด้วยเสาคู่ หน้าจั่วเป็นแบบ pediment ตัวอาคารตั้งอยู่บน stylobate ซึ่งเป็นชั้นบันได 7 ชั้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้พระที่นั่งองค์นี้เป็นท้องพระโรงออกขุนนาง และสำหรับมืงานพระราชพิธี ภายในพระที่นั่งมีห้องสำคัญ 4 ห้อง ห้องแรกเป็นห้องรับแขก มีภาพเขียนฝีพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ประดับ ห้องถัดไปเป็นท้องพระโรงมีพระแท่นเศวตฉัตร มีภาพเขียนประดับที่ผนัง ภาพที่งดงามมากภาพหนึ่งคือ ภาพอิเหนาคอนชนโกเมืองคานา ภาพนี้จิตรกรวาดภาพพระราชวังเมืองคานาเป็นพระราชวังแบบยุโรป ห้องที่สามหรือห้องกลาง เป็นห้องเสวย และห้องสุดท้ายเป็นห้องนั่งเล่น ภายในห้องทั้ง 4 นี้ตกแต่งด้วยศิลปกรรมแบบตะวันตก

ที่ใกล้พระที่นั่งถัดจากสะพานมีกำแพงกัน มีประตูหนึ่งซึ่งสร้างอย่างงดงามตามแบบสถาปัตยกรรมยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาตอนปลาย ประตูนี้มี 3 ช่อง ตอนบนของช่องเป็นโค้ง

ภาพที่ ๑๕

ภาพที่ ๑๖

พระที่นั่งวโรภาสพิมาน ในพระราชวังบางปะอิน

ครึ่งวงกลม (semi-circular arch) ส่วนบนของประตูนี้เป็น balustrade โดยตลอด ประตูนี้มีชื่อว่า "ประตูเทวราชครรไล"

5.2 พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร

พระที่นั่งองค์นี้ได้ถูกไฟไหม้เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2481 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ได้ทรงเสาะไว้ในหนังสือเรื่อง เกิดวังปารสก์มีใจความว่า พระที่นั่งองค์นี้สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ส่วนใหญ่ทำด้วยไม้ ทาสีเขียวอ่อนและเขียวแก่สลับกัน มีเฉลียงไปรับลมรอบข้างทั้งชั้นบนและชั้นล่าง เครื่องเรือนและเครื่องตกแต่ง เป็นแบบฝรั่ง เศรษฐมัยพระเจ้าจักรพรรดิโนไปเลียนที่ 3 ซึ่งสวยงามเข้าชุดกันอย่างดีเยี่ยม เป็นเครื่องไม้ขัดมันมีลายทองทับ พระที่นั่งองค์นี้เคยเป็นที่ประทับแรมอย่างทรงพระสำราญ และเป็นที่รับรองพระราชอาคันตุกะจากต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 หลายครั้ง ครั้งหนึ่งเมื่อคอกและคัทเซส โยฮันน์ อัลเบิร์ต แห่งเยอรมันนี เสด็จมา ได้โปรดฯ ให้นำพระรูปหมู่ที่หน้าพระที่นั่งองค์นี้ไว้เป็นที่ระลึก

จากหนังสือเรื่องสาส์นสมเด็จ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้มีลายพระหัตถ์โต้ตอบกันทำให้ทราบว่า พระที่นั่งองค์นี้เป็นองค์สำคัญ เปรียบเสมือนประธานแห่งราชวังบางปะอิน เพราะบรรดาถนน ซาลา ไฟท์ อันประกอบด้วยสวนก็ทำเข้าหาพระที่นั่งองค์นี้ทั้งสิ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดฯ ให้สั่งทำเครื่องเรือนด้วยไม้มะฮอกกานีจากประเทศอังกฤษ และมีเครื่องประดับแปลก ๆ จากหัวเมืองไทยและจากยุโรป ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนเครื่องเรือนมาเป็นเครื่องไม้ฉำฉาคลุมด้วยผาดอกบางและแพร เครื่องประดับและเครื่องตกแต่งเดิมก็สูญหายไปเกือบหมด พระราชวังบางปะอินได้ถูกทอดทิ้งให้ทรุดโทรมมานาน จนกระทั่งได้เกิดไฟไหม้พระที่นั่งองค์นี้ในขณะซ่อมแซมในปี พ.ศ. 2481 ในปัจจุบันนี้ยังคงเหลือแต่เพียง "หอพระ" ซึ่งเป็นหอก่ออิฐถือปูนรูปแปดเหลี่ยมท่อนมี 3 ชั้น ชั้นล่างยกพื้นสูงจากระดับดินประมาณ 60 เซนติเมตร ชั้นที่หนึ่งภายนอกหอมีระเบียงยื่นออกมาโดยรอบ ชั้นที่

สองซึ่ง เป็นชั้นบนสุด มีลักษณะเป็นยอดหอคอยของปราสาทยุโรปในสมัยกลาง ของแสงและ เครื่องตกแต่งผนังภายนอกระหว่างชั้นล่างและชั้นที่หนึ่งสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมโกธิค ส่วนของแสงที่ยาวสูงชะลูดและแคบของผนังระหว่างชั้นที่หนึ่งและชั้นที่สองคอบน เป็นโค้งกลมแบบเกือกม้า (round-horseshoe arch) ประตูที่เปิดจากภายในออกมาสู่ระเบียงภายนอกโดยรอบคอบน เป็นโค้งยอดแหลม equilateral แบบโกธิค หอพระนี้ล้อมรอบด้วยกำแพงโปร่งเตี้ย ๆ สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมโกธิคเช่นกัน⁶

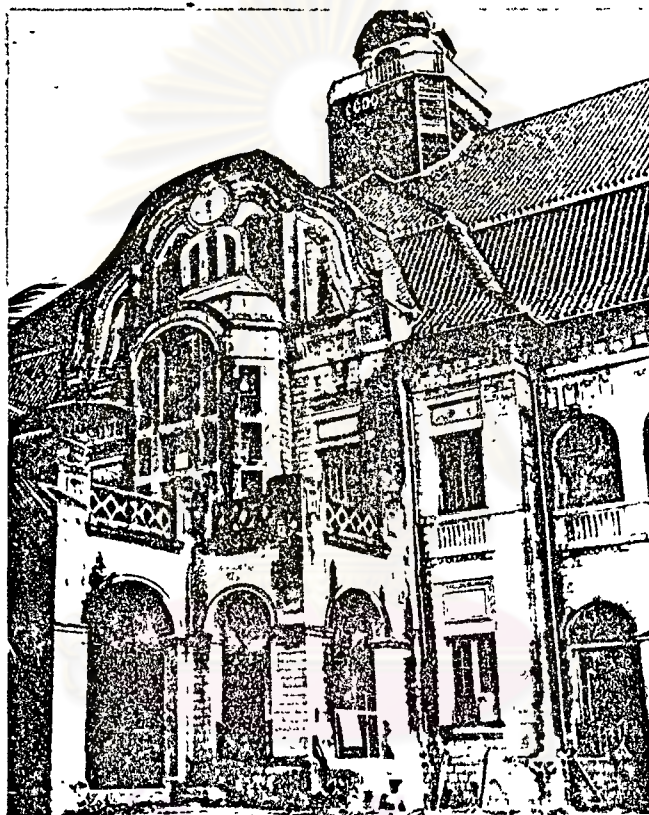
5.3 พระที่นั่งวิตรพิตนา

เป็นหอสูงสร้างอยู่บนเกาะน้อยในระหว่างพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียรกับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก มี 4 ชั้น มีบันไดเวียนขึ้นไปได้ถึงชั้นยอด สำหรับชั้นล่างและชั้นที่หนึ่ง มีระเบียงโดยรอบ และมีผนังรอบนอกที่เจาะเป็นช่องซึ่งคอบนเป็นโค้งครึ่งวงกลม สำหรับชั้นที่สองและชั้นที่สามอันเป็นชั้นยอด มีระเบียงลูกกรงไม้ยื่นออกมาโดยรอบ หลังคาเป็นโดมทำด้วยแผ่นทองแดง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระที่นั่งนี้ เป็นที่สำหรับเสด็จขึ้นไปทอดพระเนตรทัศนียภาพอันสวยงามรอบเกาะบางปะอิน /

6. พระรามราชนิเวศน์ จังหวัดเพชรบุรี สร้างคอนปลายรัชกาลที่ 5 ราว พ.ศ. 2450

พระราชวังนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างชั้นที่หมู่บ้านปิ่น ริมลำน้ำเพชรบุรีฝั่งตะวันตก ตำบลบ้านหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี การก่อสร้างไคมาแล้วเสร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว /

เหตุของการสร้างพระราชวังแห่งนี้มีอยู่ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่โปรดที่จะทรงใช้พระนครคีรีเป็นที่ประทับ แม้ว่าพระนครคีรีเป็นวังที่สวยงาม และเคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมชนกนาถมาก่อน ทั้งนี้เนื่องจากพระนครคีรีตั้งอยู่บนเขาไม่เหมาะแก่การที่จะเสด็จขึ้นไปประทับในฤดูฝน พระบาทสมเด็จพระจุ-

ภาพที่ ๑๗ พระที่นั่งศรเพชรปราสาท ในพระ-
รามราชนิเวศน์ เพชรบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดอากาศที่จังหวัดเพชรบุรีมากถึงกับทรงรับสั่งว่า "...อากาศที่เมืองเพชรบุรีเวลากลางวันอยู่ข้างจะร้อน แต่หากว่าฝนจะตกยิ่งร้อนจัด แต่พอฝนตกแล้วเป็นหายร้อนทันที เวลากลางคืนเย็น จวนรุ่งหนาวต้องห่มผ้า หมอเบอร์เกอร์* ก็ชอบว่าสบายดีกว่าที่ไหน ๆ ในเมืองไทย ยุ้งไม่มีเลย..." พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะใช้พระราชวังแห่งนี้เป็นที่ประทับในฤดูฝนซึ่งทางกรุงเทพฯ มีอากาศชื้นจัด

× การสร้างพระราชวังนี้ในรัชกาลที่ 5 ใดทำสำเร็จเพียงปลูกพระตำหนักเครื่องไม้เป็นที่ประทับชั่วคราว และทำถนนไว้เท่านั้น องค์พระที่นั่งใหญ่ยังก่อสร้างไม่แล้วเสร็จ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้โปรดฯ ให้สร้างต่อจนแล้วเสร็จ และได้พระราชทานนามใหม่ว่า "พระที่นั่งศรเพชรปราสาท" และต่อมาโปรดฯ ให้เปลี่ยนนามใหม่ว่า "พระรามราชนิเวศน์" และเรียกกันมาจนทุกวันนี้** ×

การก่อสร้างพระราชวังแห่งนี้ ได้โปรดฯ ให้พระยาสุรินทรภักดี (เทียน บุนนาค) เจ้าเมืองเพชรบุรี เป็นผู้หาสถานที่ และโปรดฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือ เป็นแม่กองสำรวจ โดยได้เอนักเรียนนายเรือชั้นปีที่ 5 ประมาณ 10 คน มาทำการรังวัดที่ดิน ให้สถาปนิกชาวเยอรมันชื่อ คอริงก์ เป็นผู้ออกแบบตามแบบพระราชวังแห่งหนึ่งในยุโรป ซึ่งพระองค์เคยเสด็จไปประทับเมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรป และทรงโปรดพระราชวังนั้นมาก พระที่นั่งใหม่นี้สร้างด้วยหินอ่อนอย่างงดงามในแบบสถาปัตยกรรมเยอรมันยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (German Renaissance Architecture) มีมีการก่อสร้างทั้งภายนอกและภายในอยู่ในชั้นประณีต ตามของหน้าต่าง

*หมอเบอร์เกอร์ เป็นนายแพทย์เยอรมัน รับราชการประจำพระองค์มาตั้งแต่เสด็จประพาสยุโรปครั้งหลัง

**พระราชวังนี้เรียกกันอย่างสามัญว่า "พระราชวังบ้านปืน"

และประตุกรด้วยกระจกสีเป็นภาพต่าง ๆ พื้นภายในปูด้วยหินอ่อนสลัสี 1 ระหว่างการก่อสร้างพระองค์ได้เสด็จมาทอดพระเนตรการก่อสร้างหลายครั้ง แต่เสียดายที่พระองค์ท่านได้สวรรคตเสียก่อน การก่อสร้างพระที่นั่งองค์นี้จึงได้มาสำเร็จลงในรัชกาลที่ 6 ปัจจุบันพระราชวังนี้เป็นตึกบัญชาการของ กองพันที่ 2 กรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

7. วังเจ้านายในสมัยรัชกาลที่ 5 สร้างระหว่าง พ.ศ. 2412-2453

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับได้ว่าทรงเป็นพระมหากษัตริยาธิราช เจ้าของประเทศไทยพระองค์หนึ่งที่ได้โปรดฯ ให้สร้างวังและตำหนักพระราชทานแก่เจ้านายเป็นอันมาก ดังปรากฏในเรื่อง "ตำนานวังเก่าในกรุงเทพฯ" ซึ่งมีความดังนี้

"...วังเจ้านายสร้างในรัชกาลที่ 5 มีมาก เพราะเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จถวัลยราชสมบัติ พระเจ้าน้องยาเธอยังไม่ได้ออกวังหั้นนั้น ที่มีวังเตรียมไว้แล้วก็ ที่ยังทรงพระเยาว์ไม่มีที่วังก็หลายพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงจัดสร้างวังพระราชทานทุกพระองค์..."²⁷

"สำหรับการสร้างวังสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกยาเธอฯ ในรัชกาลที่ 5 ฝึกบัลลังก์กาลก่อน ๆ ด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอและพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จไปศึกษาวิชาการ ณ ประเทศยุโรปอยู่หลาย ๆ ปีแทบทุกพระองค์ การสร้างวังโปรดฯ ให้รอไว้ลงมือสร้างต่อเสด็จกลับ ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์จะให้เจ้าของวังทรงเลือกแบบอย่างตามพอพระหฤทัย ไม่สร้างเป็นวัง

²⁷ กรมศิลปากร, "ประชุมพงศาวดารภาคที่ 26", หน้า 588.

แบบเดียวกันอย่างรัชกาลก่อน ๆ เพราะฉะนั้น วังสมเด็จพระเจ้า
 ลูกยาเธอและพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 5 จึงได้สร้างตอคอน-
 ปลายรัชกาลโดยมาก ที่ยังไม่ทันสร้างก็มี อีกประการหนึ่งในรัชกาล
 ที่ 5 พระนครมั่งคั่งสมบูรณ์ช้นกว่าแต่ก่อน ที่ในพระนครบ้านเรือนยัด
 เยียดหนาแน่น จึงโปรดฯ ให้ทำถนนขยายเขตพระนครให้กว้างขวาง
 ออกไปทั้งทางคานเหนือ คานตะวันออก และคานใต้ ทรงพระราชดำริ
 วาที่ชานพระนครอยู่เป็นผาสุกกว่าในพระนคร วังสมเด็จพระเจ้าลูกยา
 เธอและพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 5 จึงสร้างในชานพระนครมั่ง
 ้น...”²⁸

ดังได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 2 ของบทที่ 5 ว่า ในตอนต้นรัชกาลที่ 5 มร.
 ยอห์น คลูนิช สถาปนิกชาวอังกฤษซึ่งได้เข้ามารับราชการในเมืองไทย ได้รับมอบหมาย
 ให้ออกแบบพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อพระที่นั่งองค์นี้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทั่ว
 นายคลูนิชก็ได้รับคำชมเชยเป็นอันมาก ปรากฏว่าเมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอองค์ใดในรัชกาล
 ที่ 5 มีพระประสงค์จะสร้างวังขึ้น ก็มักจะให้นายคลูนิชออกแบบสร้างวังขึ้นตามแบบสถา
 ปত্যกรรมตะวันตก ในเวลาต่อมาก็ได้มีสถาปนิกอีกคนหนึ่งเข้ามารับราชการคือ ชินญู
 คริสตี ชาวอิตาลีเลียน ชินญูคริสตีก็ได้ช่วยนายคลูนิชทำการออกแบบวังเจ้านายและคฤ
 หาส์ขุนนางอีกแรงหนึ่ง ดังปรากฏในตอนหนึ่งซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
 ทรงเล่าไว้มีความว่า -

“...ชินญูคริสตี เมื่อเข้ามารับทำการก่อสร้าง ครั้งแรกก็ได้ทำ
 เรือนตึก ที่เจ้าพระยามานวรัศนีสร้างใหญ่ทรของท่าน คือ พระยาราชา
 นุประพันธ์ (สุใจ) หลังหนึ่ง และให้พระยาราชาณุประพันธ์ (หุ่ย)
 หลังหนึ่งที่ริมคลองบางกอกใหญ่ ตึกสองหลังนั้นทั้งรูปร่างลวดลาย” เข้า-

²⁸ เรื่องเดียวกัน (ibid) หน้า 590.

ที่" แผลงกับเรือนทีกที่อื่น ราคาที่เรียกเพียงหลังละ 80 ชั่ง ซินญอ คริสซีกเริ่มมีชื่อเสียง เลยเป็นที่ให้ใครสร้างตำหนักใหญ่ที่วังบูรพาภิรมย์ เป็นตึกหลังแรกที่ห้าที่รอดจอกข้างใต้มุ้ง และบันไดขึ้นข้างใน เรือน เพิกถอนคดีจึงเกียจไต่ถามแต่นั้นมา หรือว่าอีกอย่างหนึ่งถึงสมัยไซข้างฝรั่งก็คิดแบบเรือนแต่นั้นมา..."²⁹

ในตอนปลายรัชกาลที่ 5 เมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงสำเร็จการศึกษา ณ ต่างประเทศและได้เสด็จกลับมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็โปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินชานพระนคร (ในขณะนั้น) และโปรดฯ ให้สร้างวังตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก พระราชทานสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกยาเธอทุกองค์ วังที่สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก พอจะนำมาอ้างเป็นตัวอย่างได้ดังนี้ -

วังสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ* อยู่ริมถนนเบญจมาศ (ถนนราชดำเนินนอกในปัจจุบันนี้) ตอนต่อกับถนนลูกหลวง เชียงสะพานมัสยิดฝรั่งสรรค์ มีชื่อว่า วังจันทร์เกษม ปัจจุบันเป็นที่ทำการของกระทรวงศึกษาธิการ ।

วังสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต อยู่ริมแม่น้ำท่าบางขุนพรหม เรียกว่าวังบางขุนพรหม ปัจจุบันเป็นที่ทำการของธนาคารแห่งประเทศไทย

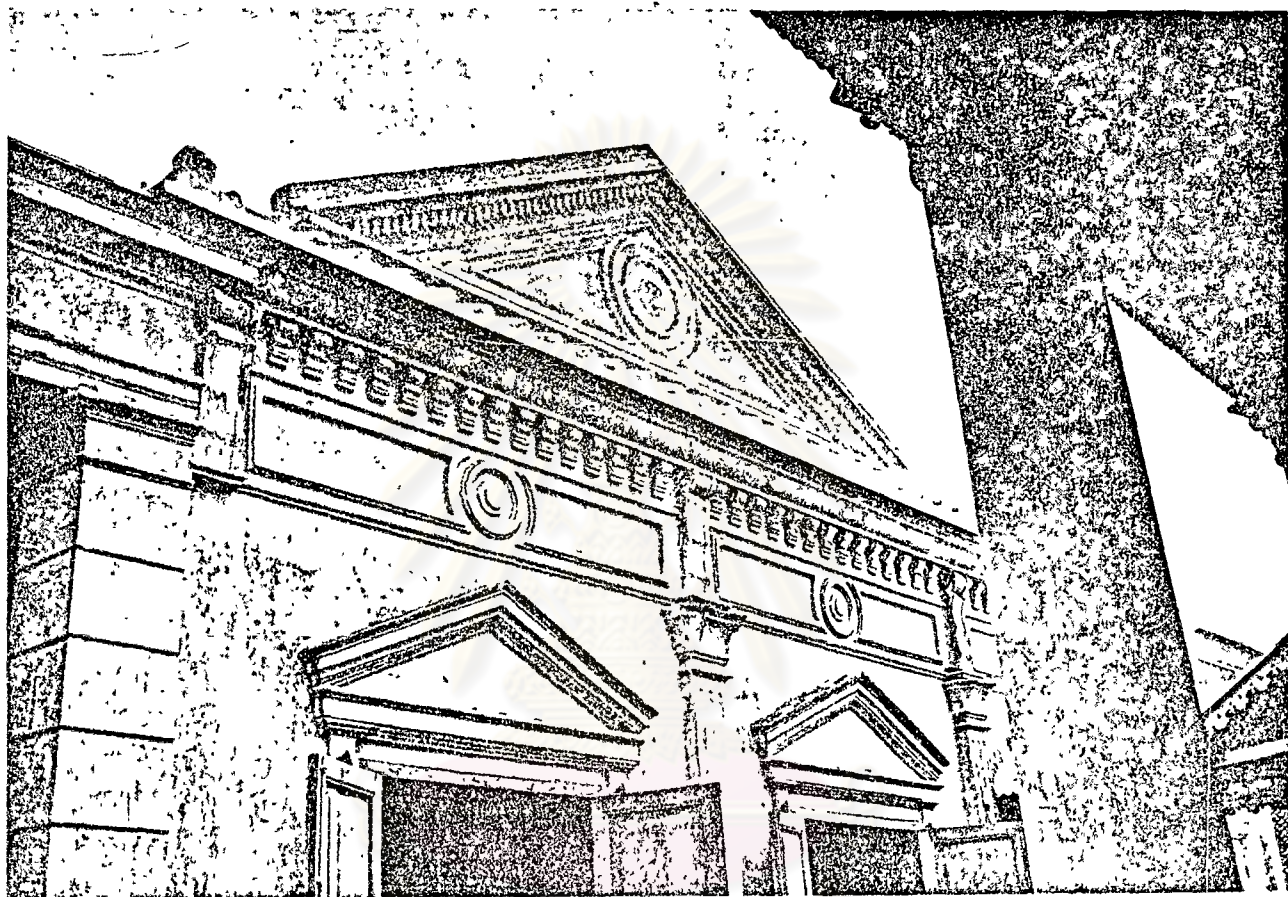
วังสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ อยู่ในสวนกุหลาบริมถนนเบญจมาศ มีชื่อว่า วังปารุสกวัน ปัจจุบันเป็นที่ทำการของกรมตำรวจ

วังสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชา** อยู่ริมถนนสามเสนปาก

²⁹ คำทรงราชทานภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา และ นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยา, "สาสนสมเด็จฯ ภาคที่ 46", หน้า 55.

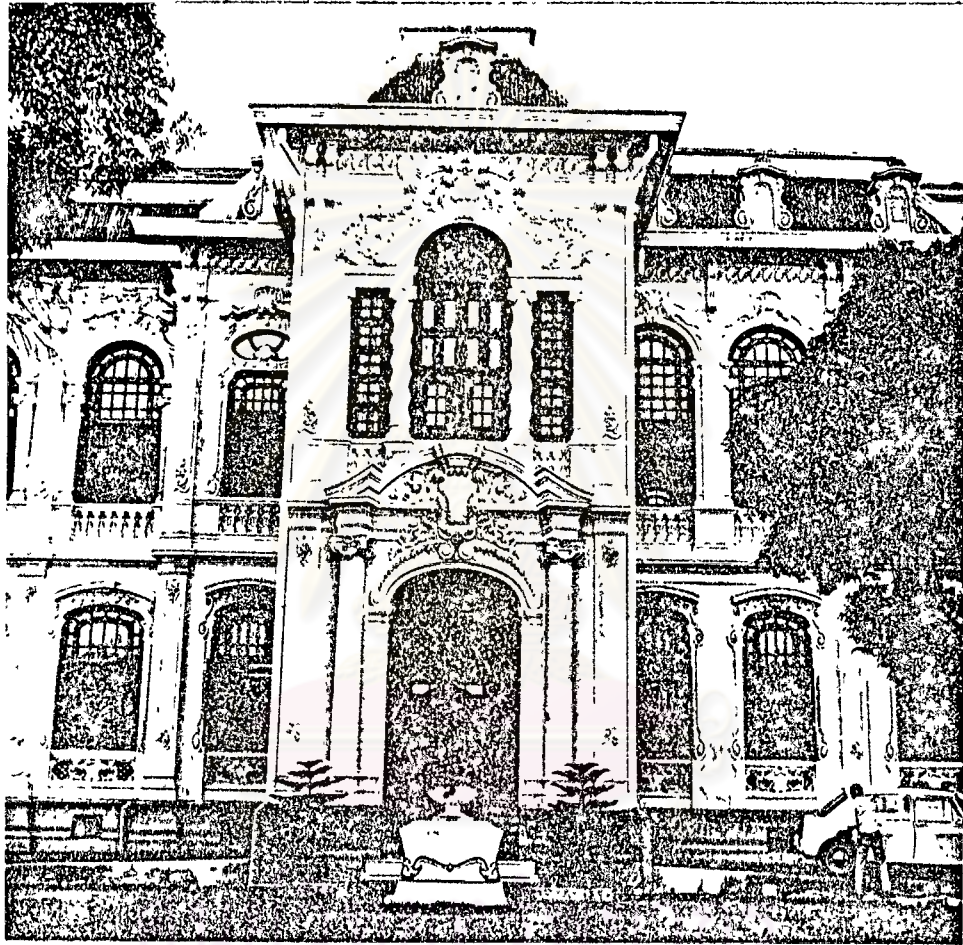
* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

** พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพที่ ๑๘ - พระตำหนักในวังท่าพระ ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ศูนย์กษัตริย์ศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

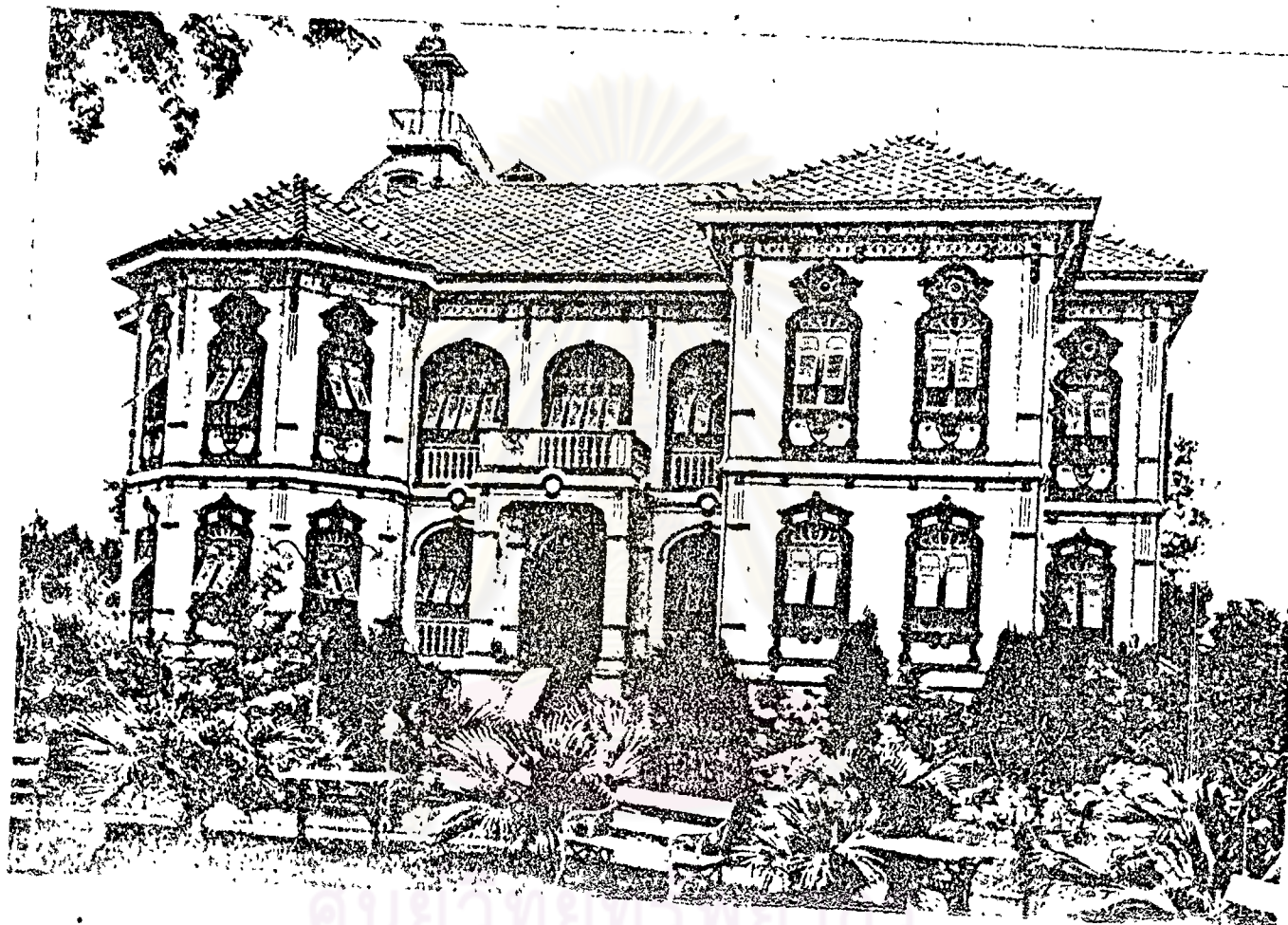
ภาพที่ ๑๙ วังสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ปัจจุบันเป็น
ตึกที่ทำการของธนาคารแห่งประเทศไทย

ภาพที่ ๕๐

รายละเอียด วังสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์-
 วรพินิต (วังบางขุนพรหม) สถาปัตยกรรม : French Rococo Style

ภาพที่ ๕๑...คฤหาสน์ของพระสรรภ์การหิรัญกิจ

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตะวันตก คอนกรีต คอลอสสามเสน ใช้นามว่า วังสุโขทัย

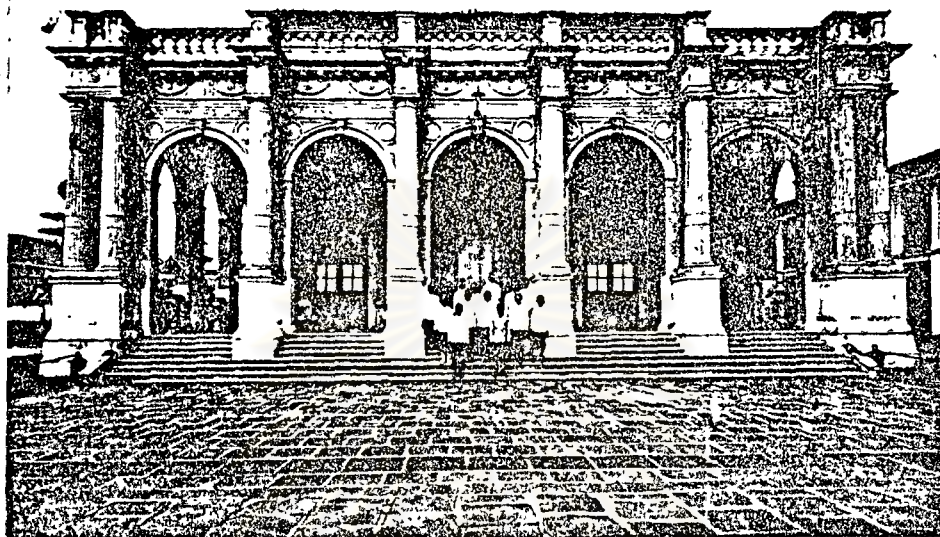
ฯลฯ

8. หอคองคอเดีย (ศาลาหทัยสมาคม) สร้าง พ.ศ. 2414

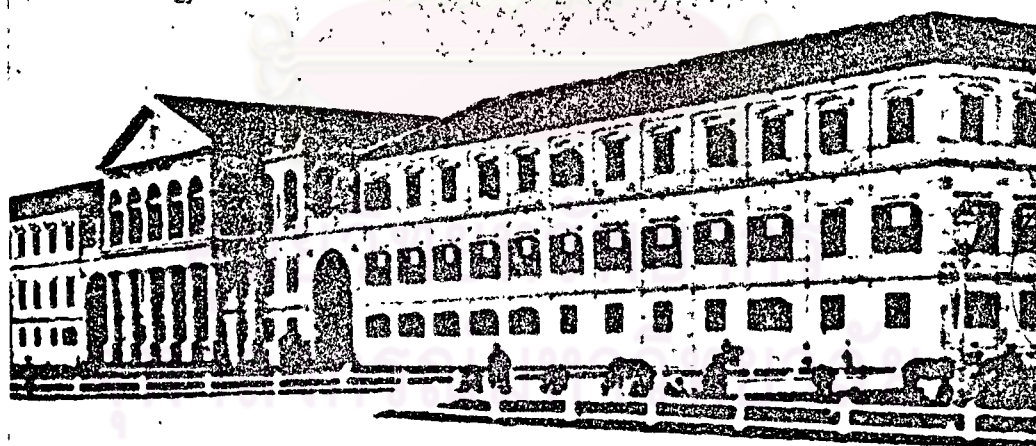
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สร้าง "หอคองคอเดีย" (Concordia Hall) ขึ้นในพระบรมมหาราชวัง หลังจากเสด็จประพาสเมืองปัตตาเวีย เมื่อ พ.ศ. 2413 เพื่อใช้เป็นหอประชุมนายทหาร อาคารหลังนี้ได้สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมยุโรปสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาตอนปลาย (Late Renaissance Architecture) โดยได้ถ่ายแบบมาจากสโมสรทหาร ฮอลันดาที่เมืองปัตตาเวีย อาคารนี้ได้เปลี่ยนแปลงรูปโฉมทั้งภายนอกและภายในหลายครั้ง แต่อย่างไรก็ตามลักษณะสำคัญของสถาปัตยกรรมเมื่อแรกสร้างจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังคงปรากฏอยู่อย่างสมบูรณ์ เป็นต้นว่า คานหน้าของอาคารประกอบด้วยของโค้งครึ่งวงกลม (semi-circular arch) 5 ช่อง ระหว่างโค้งครึ่งวงกลมนี้จะประดับด้วยเสากลมลอยออกมาจากผนัง เฉพาะคอนกรีตทั้งสองของอาคารจะประดับด้วยเสาซึ่ง เป็นเสาชนิดเดียวกัน เหนือ entablature ขึ้นไปจะเป็นกำแพงบังหลังคาหรือ parapet ซึ่งทำเป็นช่องลูกกรงโปร่ง

ในปี พ.ศ. 2417 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้จัดอาคารหลังนี้เป็นพิพิธภัณฑหรือมิวเซียม (museum) ขึ้น โดยได้โปรดฯ ให้ย้ายศิลปวัตถุโบราณวัตถุที่เคยตั้งแสดงอยู่ในพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑเมื่อครั้งรัชกาลที่ 4 มาตั้งแสดง ณ อาคารหลังนี้ และในวันที่ 19 กันยายนของปีนั้น ก็ได้ทำพิธีเปิดให้ประชาชนได้เข้าชมเป็นครั้งแรก ซึ่งนับได้ว่างานพิพิธภัณฑแห่งชาติได้เริ่มขึ้น ณ อาคารหลังนี้* ในปัจจุบันอาคารหลังนี้ชื่อเรียกว่าศาลาหทัยสมาคม

* สิ่งที่จัดแสดงในครั้งแรกนั้น ได้แก่ วัตถุทางธรรมชาติ เช่น สัตว์สตัฟฟ์ โครงกระดูก สัตว์ หินแร่ และวัตถุทางวัฒนธรรม คือ ศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ ต่อมาเมื่อกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญถึงแก่พิราลัย จึงได้ประกาศเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรฯ ที่ภายในพระราชวังบวรฯ (วังหน้า) จึงว่างอยู่ จึงโปรดฯ ให้ย้ายพิพิธภัณฑไปตั้งในพระราชวังบวรฯ เมื่อปี พ.ศ. 2430 และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติก็ได้ตั้งอยู่ ณ ที่นั้นจนกระทั่งทุกวันนี้.

ภาพที่ ๕๒ . ศาลาคองคโคเตย ในพระบรมมหาราชวัง

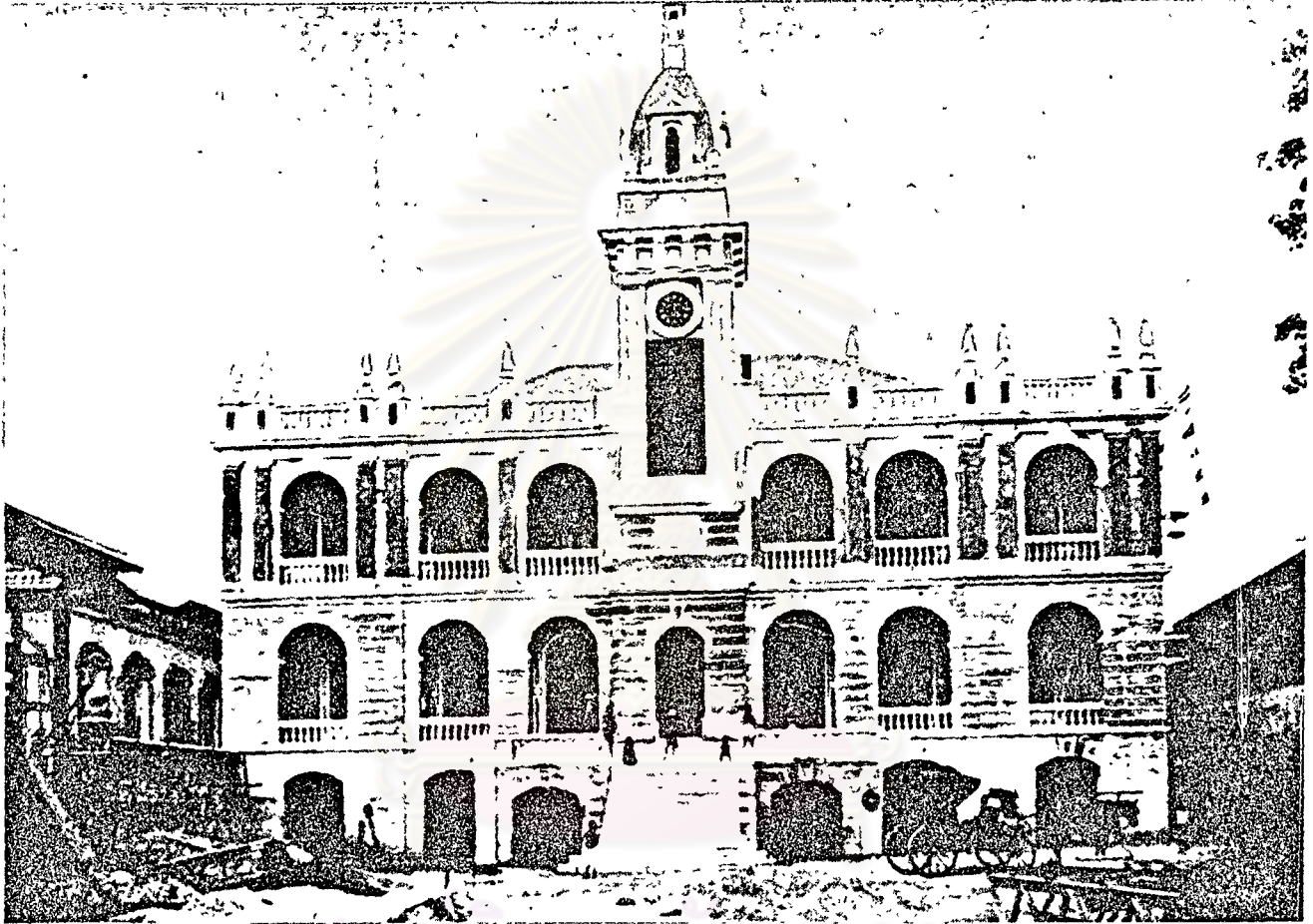
ภาพที่ ๕๓ . โรงทหารหน้า . (ศาลว่าการกระทรวงกลาโหม)

ภาพที่ ๕๕ ตึกกรมเสนาธิการทหารบก (ปัจจุบันเป็นกรมแผนที่ทหาร)

ศูนย์วิทยพัชร์พยากรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ ๔๕ ตึกที่ทำการกรมไปรษณีย์โทรเลขหลังแรก สร้างในรัชกาลที่ ๕

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

9. โรงทหารหน้า (ศาลาว่าการกระทรวงกลาโหม) สร้าง พ.ศ. 2425

ศาลาว่าการกระทรวงกลาโหมแต่เดิมนั้นเป็น "โรงทหารหน้า" ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2425 ตามหนังสือประวัติของ จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) ได้เล่าไว้ว่า -

"...เมื่องานพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์เมื่อ พ.ศ. 2423 ทหารที่เรียกกระคมเขามามีจำนวนหลายพันจนไม่มีที่พักอาศัย ทหารส่วนหนึ่งซึ่งมีประมาณ 1,000 คนเศษ ได้ถูกส่งให้เข้าไปพักในสวนกุหลาบซึ่งอยู่ข้างกำแพงวังชั้นใน ต่อมาไม่นาน พวกทหารเหล่านี้ก็เกิดเป็นอหิวาตกโรคขึ้น เพราะขณะที่ใดทำงานพระเมรุนั้นตามโรงครัวทุก ๆ แห่งใดเที้งของโสโครกลงไว้ จึงเป็นเหตุให้เกิดเชื้อโรคร้ายขึ้น ในเวลานั้นทหารได้ตายลงหลายร้อยคน ที่ยังเหลืออยู่ก็พากันตกใจพากันหนีกลับไปบ้านเสียก็มาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระปริวิตกมาก จึงมีพระกระแสรับสั่งให้หาตัวเจ้าหมื่นไวยวรนาถ (จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี) เข้าไปเฝ้าปรึกษาหารือ เมื่อเจ้าหมื่นไวยวรนาถสามารถให้ทหารกลับมารับราชการตามเดิมแล้ว ก็มีความคิดที่จะหาที่ให้ทหารจำนวนมากเช่นนี้ อยู่ให้สบาย จึงได้ตรวจหาที่ทางที่จะสร้างโรงทหารหน้าขึ้น เจ้าหมื่นฯ ได้กำหนดเอาที่นางหลวงเกาสำหรับเก็บข้าว เมื่อเกิดทัพศึกซึ่งมีอยู่ 7 ฉาง เป็นสถานที่ก่อสร้าง หลังจากให้ช่างกะแผนที่อาณาเขตตามที่ต้องการ ก็ให้นายกราช สถาปนิกชาวอิตาเลียน เขียนแปลนคึกและราคาขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทอดพระเนตรแล้วจึงมีพระกระแสรับสั่งว่า "เวลานี้เงินของแผ่นดินก็ได้น้อย แต่ทว่าเป็นความจำเป็นจริง ๆ แล้ว ช่างก็ยอมตาม

ความคิดของเจ้า ให้เจ้าจัดแจงทำสัญญากับนายกราชเสีย เพื่อจะได้
ลงมือทำที่เดียว..."³⁰

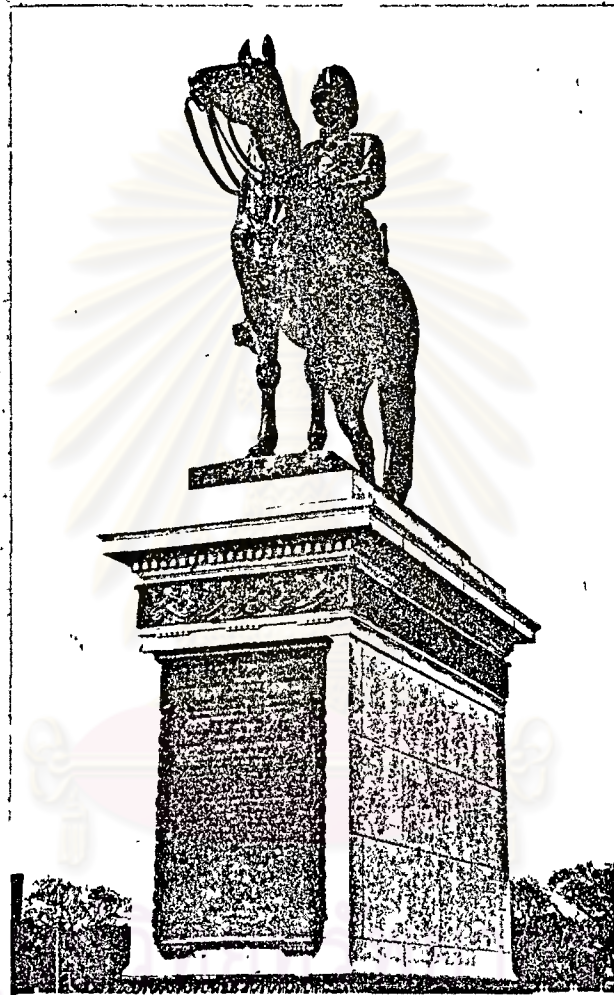
นายกราชได้ออกแบบอาคารโรงพยาบาลเป็นตึกสามชั้นตามแบบสถาปัตยกรรม
สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาตอนปลาย (Late Renaissance Architecture) ด้านหน้าของ
อาคาร เน้นความมุขยื่น หลังคาหน้าจั่วเป็นแบบ pediment ส่วนบนของมุขยื่น (ซึ่งอยู่
ในระดับชั้นที่สาม) มีช่องโค้งครึ่งวงกลม (semi-circular arch) 5 ช่อง ส่วนกลาง
ที่รองรับมุขยื่น (ซึ่งอยู่ในระดับชั้นกลางและชั้นที่สอง) เป็นเสาโคอริค (doric) 6 ต้นและ
entablature ซึ่งคอนชางจะเกลี้ยงเงลา อาคารหลังนี้ได้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2425 และ
ได้เสร็จเมื่อ พ.ศ. 2427 ในขั้นแรกโปรดฯ ให้เรียกว่า "โรงพยาบาล" ต่อมาในปีพ.ศ.
2433 จึงทรงขนานนามโรงพยาบาลนี้ใหม่ว่า "ศาลายุทธนาธิการ" และต่อมาในปีพ.ศ. 2437
จึงได้เปลี่ยนชื่ออีกครั้งหนึ่งเป็น "ศาลาที่ว่าการกระทรวงกลาโหม" มาจนทุกวันนี้ /

10. พระบรมรูปทรงมา สร้าง พ.ศ. 2450-51

พระราชอนุสาวรีย์นี้ได้สร้างขึ้นด้วยสาเหตุที่ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ
พ่อค้า คหบดี ประชาชนทั่วไป ตลอดจนชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร
ต่างพากันรำลึกว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทำนุบำรุงประเทศ
ให้ได้รับความเจริญรุ่งเรือง และประชาชนมีความสุขเกษมทั่วหน้า ตลอดระยะเวลาอัน
ยาวนานถึง 40 ปี สิ่งที่จะน้อมเกล้าฯ ถวายให้สมพระเกียรติคุณ ควรจะเป็นปูชนียวัตถุ
ถาวรประกาศพระเกียรติคุณของพระองค์ให้ชั่วนิรันดร์ ด้วยเหตุนี้จึงพร้อมกันเห็นว่า
ในประเทศซึ่งถึงความเจริญรุ่งเรืองแล้ว นิยมสร้างอนุสาวรีย์ของผู้มีชื่อเสียงไว้เป็นที่

³⁰ ส.พลายน้อย, "เล่าเรื่องบางกอก", หน้า 279-280.

ภาพที่ ๔๖ พระบรมรูปทรงม้า รัชกาลที่ ๕

ระลึกบุญคุณของท่านเหล่านั้น และเพื่อประกาศพระเกียรติคุณของท่านด้วย ดังนั้นชาวสยามจึงช่วยกันตามกำลังและความสามารถ สถาปนา "พระบรมรูปทรงม้า" ขึ้นในการนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร ทรงเป็นประธานกรรมการ เรี่ยรายเงินจากพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ พ่อค้าประชาชนทุกชั้นทุกภาษา ได้เงินรวมทั้งสิ้นมากกว่า 1,000,000 บาท เงินจำนวนนี้เกินการาราคาพระบรมรูปราว 5 เท่า (เงินที่เหลือจากการสร้างพระบรมรูปนี้ ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงได้พระราชทานเงินจำนวนนี้ รวมทั้งตนและดอกเบี้ย 982,672 บาท 47 สตางค์ แก่โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

ในการสร้างพระบรมรูปทรงม้า ได้ตกลงจ้างปฏิมากรชาวฝรั่งเศส และช่างหล่อชาวฝรั่งเศสแห่งบริษัท ชูส์ เซอร์เฟร์ส หลอ ณ กรุงปารีส ประจวบกับเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2450 พระองค์ได้เสด็จไปทอดพระเนตรที่ปั้นพระบรมรูป เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน ในปีนั้น และในวันที่ 22 สิงหาคม ในปีเดียวกัน ก็ได้เสด็จประทับให้ช่างปั้นพระบรมรูป เมื่อพระบรมรูปสร้างเสร็จเรียบร้อยจึงได้ส่งเข้ามาถึงกรุงเทพฯ ครั้นถึงวันพุธที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2451 ซึ่งประจวบกับวันพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก จึงได้มีพระราชพิธีเปิดพระราชอนุสาวรีย์ "พระบรมรูปทรงม้า" นี้

พระบรมรูปทรงม้า เป็นผลงานปฏิมากรรมหล่อด้วยโลหะทองบรอนซ์ ส่วนพระองค์โตกว่าขนาดจริง เสด็จประทับอยู่บนม้าพระที่นั่งซึ่งโตกว่าขนาดจริงเหมือนกัน ม้ายืนอยู่บนแท่นโลหะทองบรอนซ์รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหนา 25 เซนติเมตร แขนโลหะนี้วางบนแท่นบุหินอ่อน สูงประมาณ 6 เมตร กว้างประมาณ 2 เมตร และยาวประมาณ 5 เมตร ฐานของแท่นโดยรอบกว้างประมาณ 3 เมตรครึ่ง ยาวประมาณ 6 เมตรครึ่ง มีอักษรจารึกบนแท่นโลหะทองบรอนซ์ติดอยู่กับแท่นบุหินอ่อนด้านหน้า ขอความพรณนาถึงพระกรุณาธิคุณของ

พระองค์ที่ได้มีเกมหาชนชาวสยามโดยย่อ ๆ ห่างจากฐานของแท่นออกมามีโซ่เหล็กซึ่งล้อมรอบเป็นอาณาเขตรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างประมาณ 9 เมตร ยาวประมาณ 11 เมตร

พระราชอนุสาวรีย์ "พระบรมรูปทรงม้า" นี้ นับได้ว่า เป็นงานสถาปัตยกรรมประเภทอนุสาวรีย์แบบอย่างตะวันตก ชั้นแรกที่สร้างขึ้นในประเทศไทย

11. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สร้าง พ.ศ. 2412-2432

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกราชวรวิหาร อยู่ในกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อพ.ศ. 2412 โดยมีพระองค์เจ้าประจักษ์สุวรรการ ซึ่งกำกับราชการกรมช่างสิบหมู่ เป็นแม่กองอำนวยการสร้างพระองค์แรก แม่กองอำนวยการสร้างองค์ต่อมาคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจ* และเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ จึงโปรดฯ ให้เจ้าพระยาธรรมานุภิรมชาติ (ม.ร.ว. ปุ่ม มาลากุล)** เป็นแม่กองอำนวยการสร้างต่อมาจนแล้วเสร็จ

สิ่งก่อสร้างในวัดนี้ที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมตะวันตก คือ :-

1. การตกแต่งภายในของพระอุโบสถและพระวิหาร
2. อนุสาวรีย์บางแห่งในสุสานหลวงทางคานตะวันตกของวัด
3. กุฏิสงฆ์ทางคานใต้ของวัด

ที่สำคัญที่สุดและจะน่ารำลึกละเอื่อยมากกล่าวต่อไปนี้ ก็คือ "การตกแต่งภายในพระอุโบสถ"

พระอุโบสถ สร้างภายนอกตามแบบสถาปัตยกรรมไทย ภายในตามแบบสถาปัตยกรรม

* เมื่อครั้งยังทรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่น, ต้นสกุลทองแดง

** เมื่อครั้งยังมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอนุรักษราชฉนมเพ็ชร

กรรมตะวันตก และมีแบบไทยปนเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ ผนังคานในโชนูปันเป็นงานสถาปัตยกรรมแบบโกธิค (Gothic) โดยไค้ทำแนวเสาสูงฟูก (shaft) ตั้งขึ้นไปปลายเสาแยกออกเป็นก้าน (ogives) ขึ้นไปจกกันเป็นมมแหลมตรงกลางพอดี แต่เสาและก้านเหล่านี้ล้วนเป็นของหลอก มิไค้ทำหน้าที่รับและถ่ายน้ำหนักแต่อย่างใด ต้องการให้ดูคล้ายโบสถ์ฝรั่งเท่านั้น ช่องว่างระหว่างก้านดังกล่าว ไค้แต่งลายเครือเถาดอกไม้ใบไม้แบบฝรั่ง ตลอดที่ว่างกลางเพดานประดับด้วยดาวจำหลักไม้ ผนังตอนบนระหว่างเสาสูงฟูก แต่เดิมวาดภาพพระพุทธรูปประวัติพระหัตถ์ของหม่อมเจ้า ประวิช ชุมสาย แต่ต่อมาคงชำรุด จนถูกลบไป เมื่อคราวซ่อมครั้งใหญ่ในรัชกาลที่ 7 แล้วเขียนลายดอกไม้ร่วงสีทองบนพื้นสีฟ้าอ่อนขึ้นแทน ผนังตอนล่างซึ่งอยู่ระหว่างช่องหน้าต่างประดับด้วยไม้แกะเป็นลายกรอบแบบไทยปนฝรั่งขนาดใหญ่ ตรงกลางกรอบจำหลักรูปตัว "จ" กับตัว "อุ" (หมายถึง อุณาโลม) สลับกันของละตัว

การตกแต่งภายในของพระอุโบสถหลังนี้พอจะสรุปไค้ว่า เป็นตัวอย่างของการก่อสร้างที่พยายามเอาศิลปะแบบตะวันตกกับศิลปะแบบไทยมาผสมผสานกันได้เป็นอย่างดี / รองศาสตราจารย์โชติ กัลยามิตร* ไค้กล่าวถึงในเรื่องนี้มีความตอนหนึ่งว่า-

"...วัดราชพิพิธฯ พระอารามหลวงชั้นเอกชั้นราชวรวิหาร เป็นสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นตอนต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นสมัยที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อหรือสมัยคาบคูกคาบคอกระหว่างเก่ากับใหม่ในทุกกรณี จึงถือว่าลักษณะสถาปัตยกรรมที่ลวดลายตกแต่งของอาคาร ตลอดทั้งสภาพแวดล้อมที่อยู่ภายในวัดตามแผนผังเดิมครั้งแรกสร้างนั้นทั้งหมด เป็นโบราณสถานที่ต้องอนุรักษ์ถนอมเอาไว้ เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลัง

* หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า clustered pier

** ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็น หัวหน้าภาควิชาสถาปัตยกรรมไทย, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

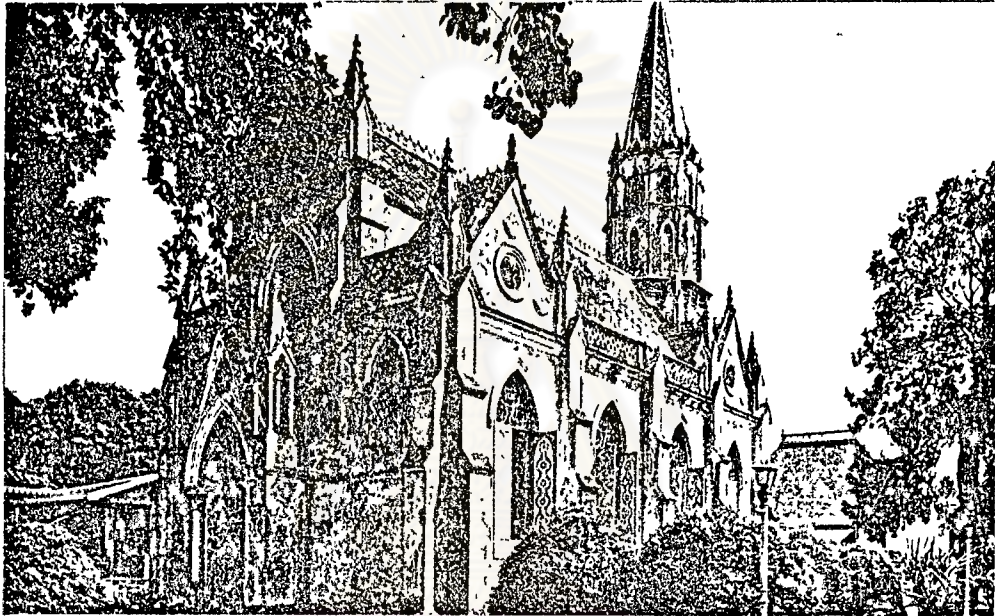
ภาพที่ ๔๗ ... อนุสาวรีย์ในสสานหลวง วัดราช-
บพิศถิตมหาสิมาราม

จะได้ศึกษาคนควา ถึงร่องรอยแนวทางการออกแบบและการแก้ปัญหา
ของช่างไทยในอดีต ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในระหว่างแรงปะทะของอิทธิพลเดิม
และอิทธิพลใหม่ที่เข้ามาจากยุโรป พร้อมกับการติดต่อกับฝรั่งซึ่งได้
แก้ปัญหาได้อย่างกลมกลืนและไม่ขัดเขิน เกิดเป็นรูปลักษณะใหม่ขึ้น แม้
ระเบียนและกฎเกณฑ์จะอยู่คนละฐานก็ตาม ซ้ำยังพองกับสภาพของสังคม
ในสมัยนั้นที่ประยุกต์และแก้ไขระเบียนและธรรมเนียมของฝรั่งให้เข้ากับ
ระบบเดิมของไทยได้อย่างสนิทสนม อันเป็นการไหวตัวพร้อมที่จะเผชิญ
ปัญหาที่จะมีมาในอนาคตอีกด้วย..."³¹

12. วัดนิเวศธรรมประวัติ สร้าง พ.ศ. 2420-2421

วัดนิเวศธรรมประวัติ ตั้งอยู่บนเกาะตรงกันข้ามกับพระราชวังบางปะอิน ใน
สมัยก่อนมีกระเซาข้ามแม่น้ำไปมาได้ถึง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดฯให้สร้างเป็นพระอารามฝ่ายธรรมยุติกนิกาย พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินก่อ
พระฤกษ์พระอุโบสถเมื่อ พ.ศ. 2420 และได้สร้างแล้วเสร็จ พ.ศ. 2421 อาคารทั้งหมด
คือ พระอุโบสถ กำแพง ซุ้มประตู หอระฆัง ศาลาการเปรียญ โปรดฯให้สร้างเป็นแบบ
สถาปัตยกรรมตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวพระอุโบสถนั้นสร้างเลียนแบบวัดในคริสต์
ศาสนา ทั้งภายนอกและภายในเป็นสถาปัตยกรรมแบบโกธิค (Gothic) อันเป็นศิลปะ
การก่อสร้างในสมัยกลางของยุโรป ลักษณะที่สำคัญคือ หลังคาทรงสูงมุงด้วยกระเบื้อง
หินชนวน สันหลังคาที่อกไก่ครอบด้วยโลหะมีปราลี (finials) ประดับ โครงหลัง
คาที่มองเห็นได้ภายในเป็นไม้ตกแต่งอย่างสวยงาม ผนังcrib (buttresses) ทำเป็น
ชั้น ๆ ย่อแต่ละชั้นให้บางลงตามลำดับจากต่ำขึ้นไปหาสูง ของหน้าต่างและประตูตอนบน
เป็นโค้งยอดแหลม บานหน้าต่างเป็นไม้ฉลุวดลายอย่างงดงาม ช่องแสงกลมเปิดคาย

³¹ โชติ กัลยาณมิตร, "วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม" วารสารอาษา ปริมา 2,
ฉบับที่ 1 หน้า 44.

ภาพที่ ๔๘ - วัดนิเวศธรรมประวัติ บางปะอิน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และช่องแสงที่โค้งยอดแหลมเหนือบานประตูหน้าต่างกรวยกระจกสีและกระจกภาพสี (stained glass) หอระฆังอันเป็นส่วนหนึ่งของพระอุโบสถเป็นหอคอยยอดแหลมตามแบบโกธิค

การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สร้างวัดนี้เป็นแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ก็เนื่องจากมีพระราชประสงค์เพื่อที่จะบูชาพระพุทธศาสนาด้วยของแปลกประหลาดประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็เพื่อจะให้ประชาชนได้ชมวัดในพุทธศาสนาที่มีลักษณะพิเศษแปลกกว่าวัดใด ๆ ข้อเท็จจริงนี้ได้ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกาศพระราชทานพื้นที่และพระอารามเป็นสิ่งสิขิวิัตถุ ดังมีข้อความตอบหนึ่งว่า:-

"...แล้วให้พนักงานจ้างเหมาช่างชาวประเทศตะวันตก กะวางแผนที่ทำตามแบบอย่างช่างตะวันตกทุกสิ่ง, ซึ่งได้ให้คิดสร้างโดยแบบอย่าง เป็นของชาวต่างประเทศดังนี้ ด้วยมีความประสงค์จะบูชาพระพุทธศาสนาด้วยของแปลกประหลาด แลเพื่อให้อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงชมเล่นเป็นของแปลก ยังไม่เคยมีในพระอารามอื่น แลเป็นของมั่นคงถาวร สมควรเป็นพระอารามหลวงในหัวเมือง ไซ้จะนิยมยินดี เลื่อมใสในลัทธิศาสนาอื่น นอกจากพระพุทธศาสนานั้นหามิได้..."³²

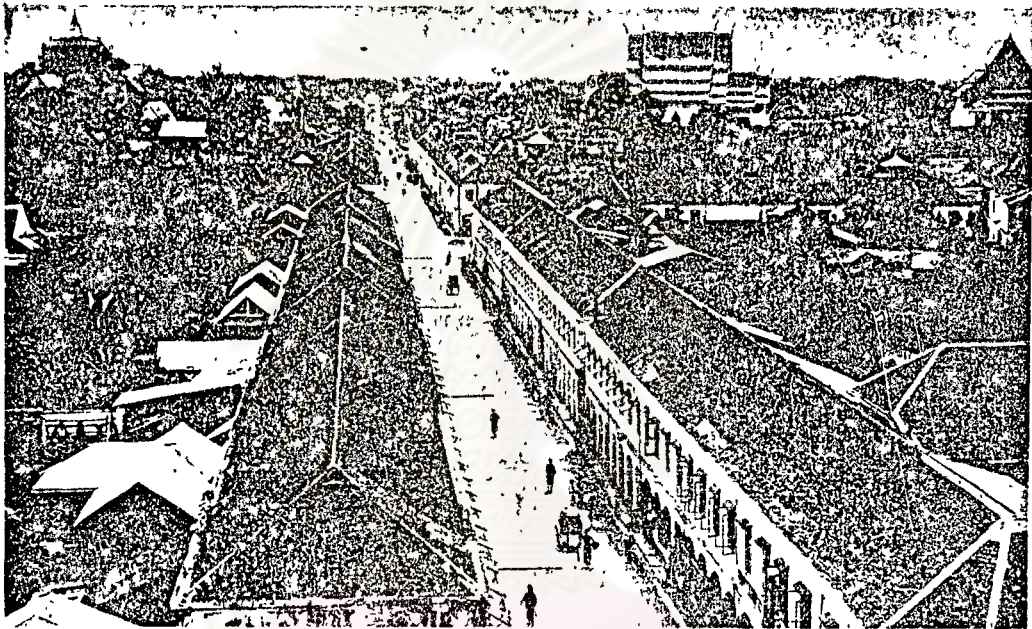
13. อาคารตึกแถวริมถนนบำรุงเมือง สร้าง 2413

เริ่มแรก อาคารตึกแถวริมถนนบำรุงเมืองได้สร้างขึ้นหลังจากถนนบำรุงเมือง*

³²สงวน อ้นคง, "สิ่งแรกในเมืองไทย เล่ม 1", หน้า 376.

*ถนนสายนี้ เริ่มตั้งแต่ถนนสนามชัย ผ่านเสาชิงช้า ประชุมไปสิ้นสุดที่สะพาน

ภาพที่ ๔๙ .ตึกแถวริมถนนบำรุงเมือง .ในต้นรัชกาลที่ ๕

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นี้ได้ตัดชั้นใหม่ ๆ คือ ราว พ.ศ. 2404-2405 แต่อาคารเหล่านี้เป็นอาคารตึกแถวชั้นเดียวแบบตึกแถวในเมืองสิงคโปร์ ครั้นต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่าถนนบำรุงเมืองอันเป็นถนนสายสำคัญของพระนครนี้แคบมาก/ กอปรกับทรงใช้เส้นทางเสด็จพระราชดำเนินปีหนึ่งก็หลายครั้ง คั้งนั้นในปี พ.ศ. 2413 จึงโปรดฯ ให้สร้างตึกแถวชั้นเดียวริมถนนสายนี้ลง แล้วให้ขยายถนนและสร้างตึกแถวสองชั้นใหม่ทั้งสองฟาก ในการสร้างตึกแถวใหม่นี้โปรดฯ ให้เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดี (โต)* เป็นผู้อำนวยการสร้าง |

ตึกแถวที่สร้างขึ้นนี้ทำตามแบบตึกแถวที่เมืองสิงคโปร์ คือส่วนหน้าของตึกแถวชั้นล่างเป็นทางเดิน (arcade) ติดต่อกันตลอด (เรียกว่าเป็นทางเดินหน้าร้านที่คนไม่ต้องมาเดินที่ถนน) ครั้นต่อมาในราวปลายรัชกาลที่ 5 และต้นรัชกาลที่ 6 เจ้าของร้านต่างเห็นว่า หองของตนคับแคบ จึงค่อย ๆ พากันกันปิดช่องทางเดินเสียเพื่อขยายห้องให้ยาวออกมา ในปัจจุบันนี้ถ้าสังเกตดูตามร้านเก่า ๆ ที่ยังมีได้เปลี่ยนแปลง จะเห็นรอยขุมหรือโค้งทางเดินที่ผนังใดผนัง |

อนึ่ง เรื่องราวของการสร้างตึกแถวนี้ ได้มีปรากฏอย่างละเอียดในประกาศในรัชกาลที่ 5 ว่าด้วยการสร้างตึกถนนบำรุงเมือง (โปรดฯ คุณนวก ก. : ประกาศการสร้างตึกถนนบำรุงเมือง ประกอบ)

14. โรงแรมโอเรียนเต็ล สร้าง พ.ศ. 2420

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ตอนต้น และก่อนหน้านั้น ชาวยุโรปและชาวอเมริกันที่เดินทางเข้ามายังกรุงเทพฯ ถ้าเป็นแขกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น เป็นคณะทูตานุทูต ก็จะได้รับความสะดวกสบายในเรื่องที่พักอาศัย โดยเจ้าพนักงานที่เป็นข้าราชการชั้น

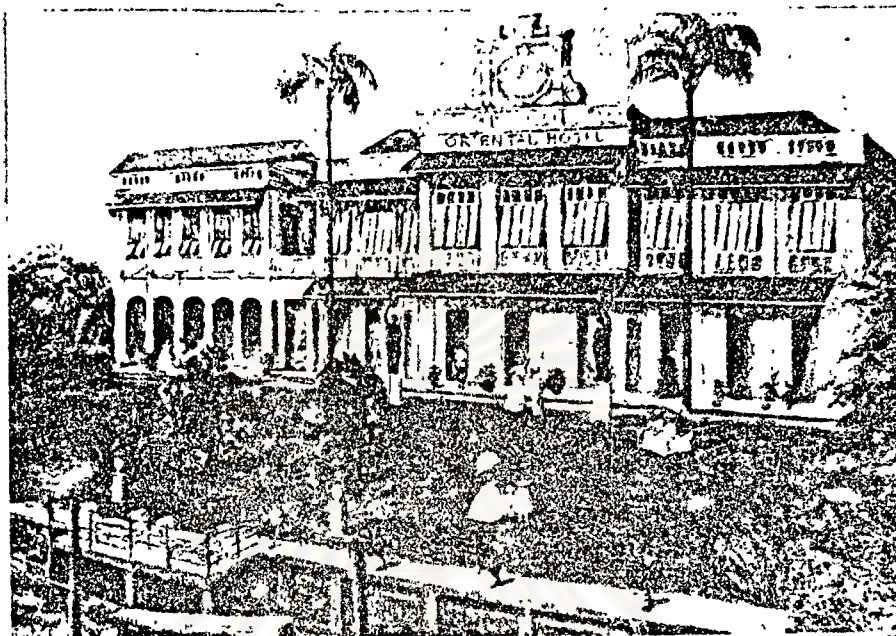
*ภายหลังได้เป็นเจ้าพระยานรรัตนราชมานิต (ตนสกุล มานิตยกุล).

ผู้ใหญ่น้อยจะทำหน้าที่จัดให้อย่างเรียบร้อย ถ้าผู้นั้นมีความรู้จักมักคุ้นกับชาวตะวันตกที่มีบ้านของอยู่แล้วในกรุงเทพฯ ซึ่งมักจะเป็นพวกพอลคา และมีชนชั้นนารีอเมริกัน ก็คงจะได้รับเชิญให้เขาพักในบ้านของคนเหล่านั้น ส่วนผู้ที่เดินทางเข้ามาประกอบธุรกิจและทำธุระส่วนตัวในระยะเวลาด้านสั้นก็มักจะอาศัยนอนบนเรือที่ตนโดยสารมา ทั้งนี้เพราะโรงแรมยังไม่ขึ้นในกรุงเทพฯ และที่พักอื่น ๆ ที่เหมาะให้ชาวตะวันตกพักพิงก็หาได้ยากมาก

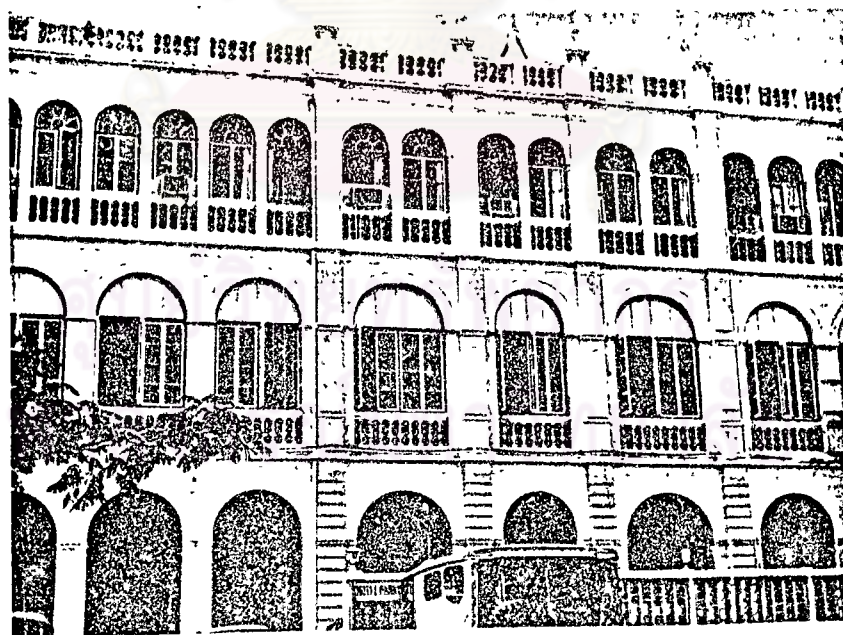
ในเวลาต่อมา เมื่อพ่อค้าชาวตะวันตกบางคนเห็นความจำเป็นในเรื่องนี้ก็นำเรือสินค้าของตนมาดัดแปลงจัดภายในให้เป็นห้องพักให้ชาวตะวันตกที่เดินทางมาได้ เขาก็อาศัย เรือเหล่านี้มักจะจอดทอดสมออยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาแถบ ถนนเจริญกรุงตอนกลางตั้งแต่ปากคลองผดุงกรุงเกษมลงมา จากจดหมายเหตุของ Dr. W.S. Bristowe โดกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "...แมจนกระทั่ง ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) ก็ยังไม่มีโฮเต็ลในกรุงเทพฯ เลย..."³³ ต่อในราวปี พ.ศ. 2400 จึงได้มีชาวยุโรปปลูกเรือนแถวไม้สักให้เขาเป็นที่ค้างแรมและพักอาศัย ในย่านของชาวยุโรปริมแม่น้ำเจ้าพระยา

โฮเต็ลของชาวยุโรปซึ่งสร้างขึ้นในกรุงเทพฯ เป็นหลังแรกคือ "โฮเต็ลฟอลด์" โฮเต็ลนี้สร้างเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2406 ในปีพ.ศ. 2407 ชาวยุโรปกลุ่มหนึ่งก็ได้จัดสร้าง "โอเรียนเต็ลโฮเต็ล" (Oriental Hotel) ขึ้น แต่หลังจากนั้นเพียงสองปีตัวอาคารของโฮเต็ลนี้ซึ่งเป็นไม้ก็ไ้ถูกไฟไหม้ลงหมด ในปี พ.ศ. 2420 ได้มีการก่อสร้างตัวอาคารของโฮเต็ลขึ้นใหม่ ณ ที่เดิม คราวนี้เป็นอาคารตึกปูนไม้สองชั้น มีบันไดขึ้นจากภายนอกสู่เฉลียงซึ่งนำไปสู่ห้องพักที่สามารถรับแขกได้ 16 คน ในปี พ.ศ. 2425 กัปตัน เอช. เอ็ม. แอนเดอร์สัน (Captain H.M. Anderson) ชาวเดนมาร์ก ผู้ซึ่งนำไม้สักจากเมืองไทยไปขายอังกฤษเป็นครั้งแรก เมื่อเขาได้กลับมาถึงเมืองไทย ก็ได้ซื้อกิจการโฮเต็ลนี้ และได้ทำการปรับปรุงและขยายตัวอาคารโฮเต็ลให้กว้างขวางใหญ่โตขึ้น ด้าน

³³Rolnick, Harry, "The Hostel on the Chao Phya", The Asia Magazine, January 23, 1977, p.6.

ภาพที่ ๕๐. โรงแรมโอเรียนเต็ล สร้างในรัชกาลที่ ๕

ภาพที่ ๕๑ ที่ทำการบริษัทอีสต์เอเชียติก

หน้าของโอเต็ลได้ถูกตกแต่งให้งดงามด้วยฟาซาดในสไตล์บาโรค(Baroque façade) ซึ่งได้ปรากฏให้เห็นจนทุกวันนี้ และได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของโรงแรมในปัจจุบันนี้ด้วย

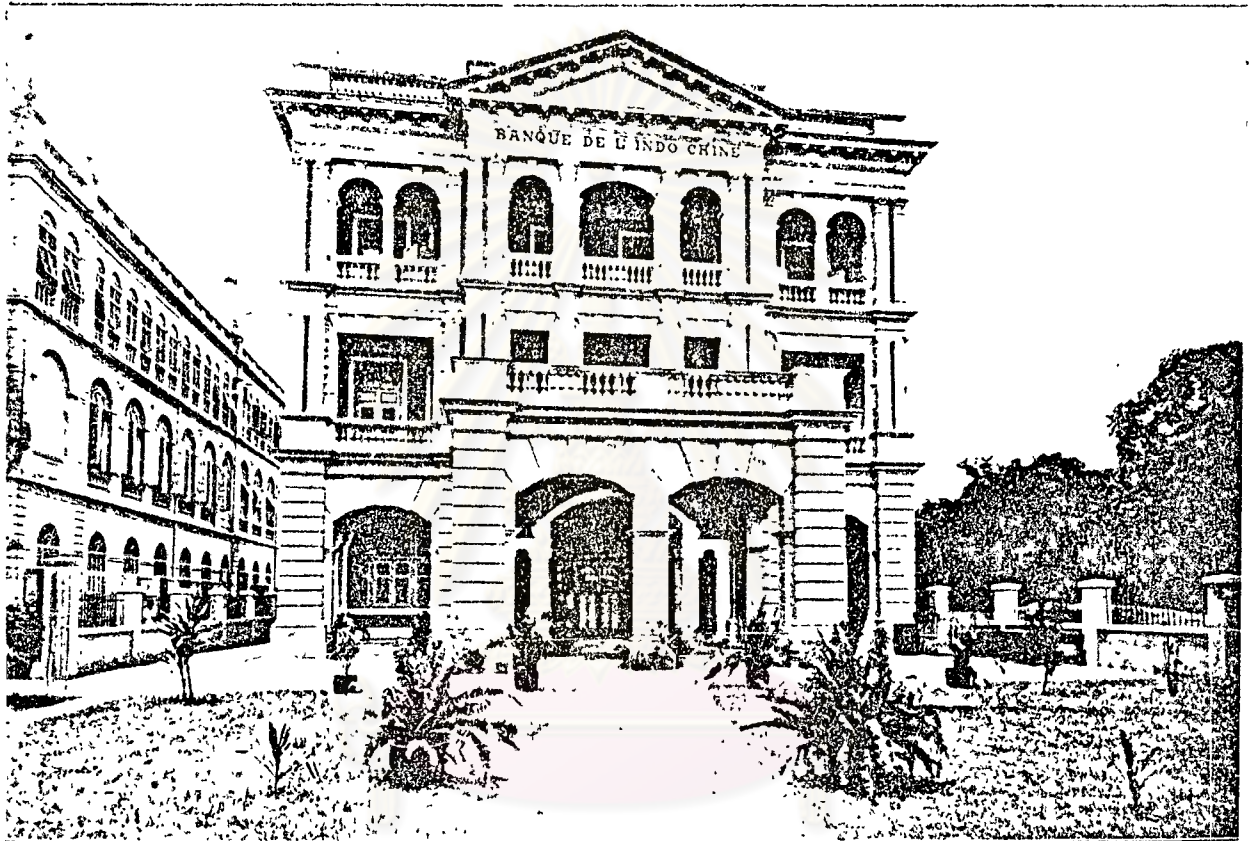
ในปี พ.ศ. 2434 เมื่อมกุฎราชกุมารแห่งรัสเซียได้เสด็จเยี่ยมเมืองไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระราชอาคันตุกะพระองค์นี้ได้เสด็จมาในงานพระราชทานเลี้ยงรับรอง ณ โอเต็ลแห่งนี้ ในปัจจุบันโรงแรมโอเรียนเต็ลได้ขยายใหญ่โตขึ้นมาก แต่อาคารดั้งเดิมหลังแรกก็ยังคงตั้งอยู่ แมว่าอาคารนี้จะได้ถูกปรับปรุงแก้ไขเรื่อยมา แต่ก็ยังคงแสดงร่องรอยของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่แผ่เข้ามาเมืองไทยครั้งรัชกาลที่ 5 ได้อย่างชัดเจน

15. อาคารพาณิชย์ที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 5 สร้างระหว่าง พ.ศ. 2433-พ.ศ. 2453

ในรัชกาลนี้ ปรากฏว่ามีชาวต่างประเทศได้เข้ามาดำเนินธุรกิจ ประกอบการค้าขายเป็นอันมาก ธนาคารของชาวต่างประเทศในสมัยเริ่มแรกนี้มักจะตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่สี่พระยาออกไปถึงสี่ลมเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ (The Hongkong & Shanghai Banking Corporation) ธนาคารชาเตอร์ด (The Chartered Bank) และธนาคารอินโดจีน (Banque De L'Indo Chine) ตัวอาคารที่ทำการของธนาคารเหล่านี้ได้สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกทั้งสิ้น

สำหรับอาคารที่ทำการ (office) และคลังสินค้า (godown) ของบริษัทการค้าต่าง ๆ เช่น บริษัทอีสต์ เอเชียติก (The East Asiatic Co. Ltd.)* ทางหลุยส์ ที. เลียวโนเวนส์ (Louis T. Leonowens Ltd.) และบริษัท บางกอก ด็อก จำกัด (The Bangkok Dock Co. Ltd.) ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ล้วนสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกทั้งสิ้น

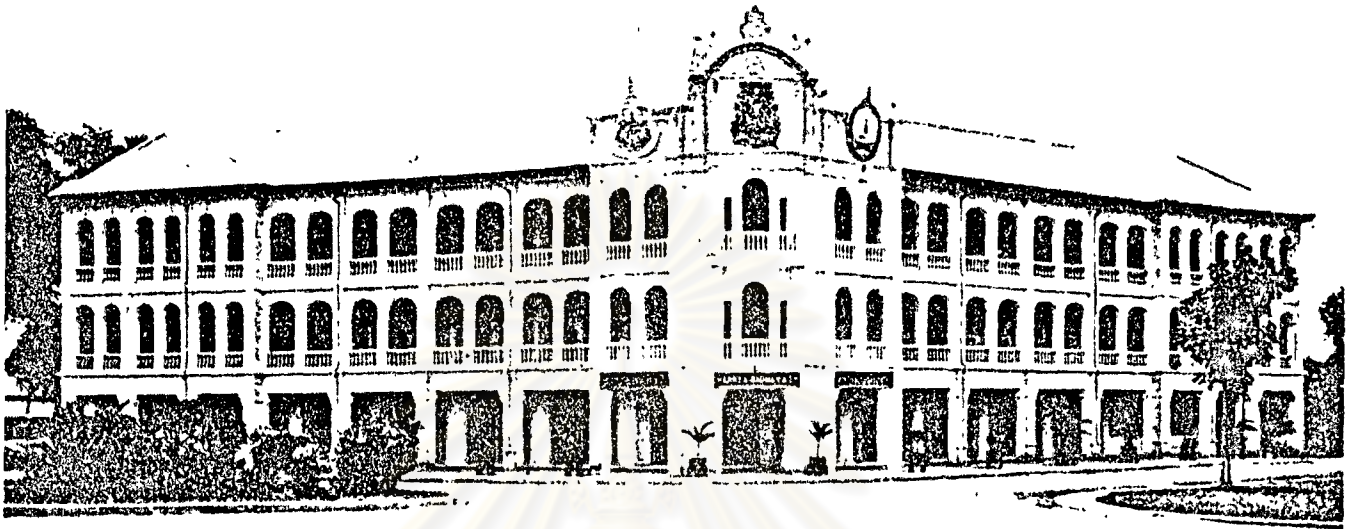
*ปัจจุบันนี้ ตัวอาคารยังคงได้รับการบำรุงรักษาอย่างดีมากให้อยู่ในสภาพเดิม อาคารหลังนี้อยู่ในซอยบูรพา แยกจากถนนเจริญกรุง คอนสีลม

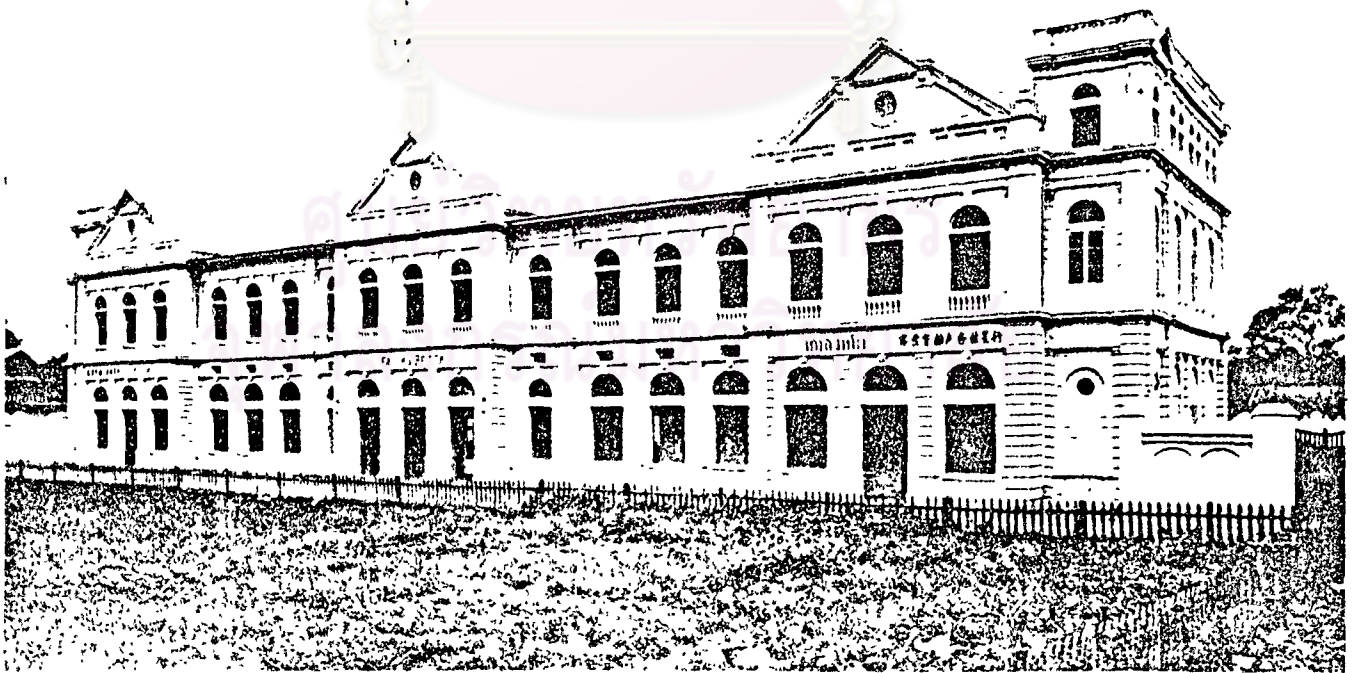
THE PREMISES OF THE BANQUE DE L'INDO-CHINE.

ภาพที่ ๕๒ _ ธนาคารแห่งอินโดจีน ตึกข้ามมือคือที่ทำการของบริษัท อีสท์เอเชียติก
ในซอยบูรพา ถนนเจริญกรุง

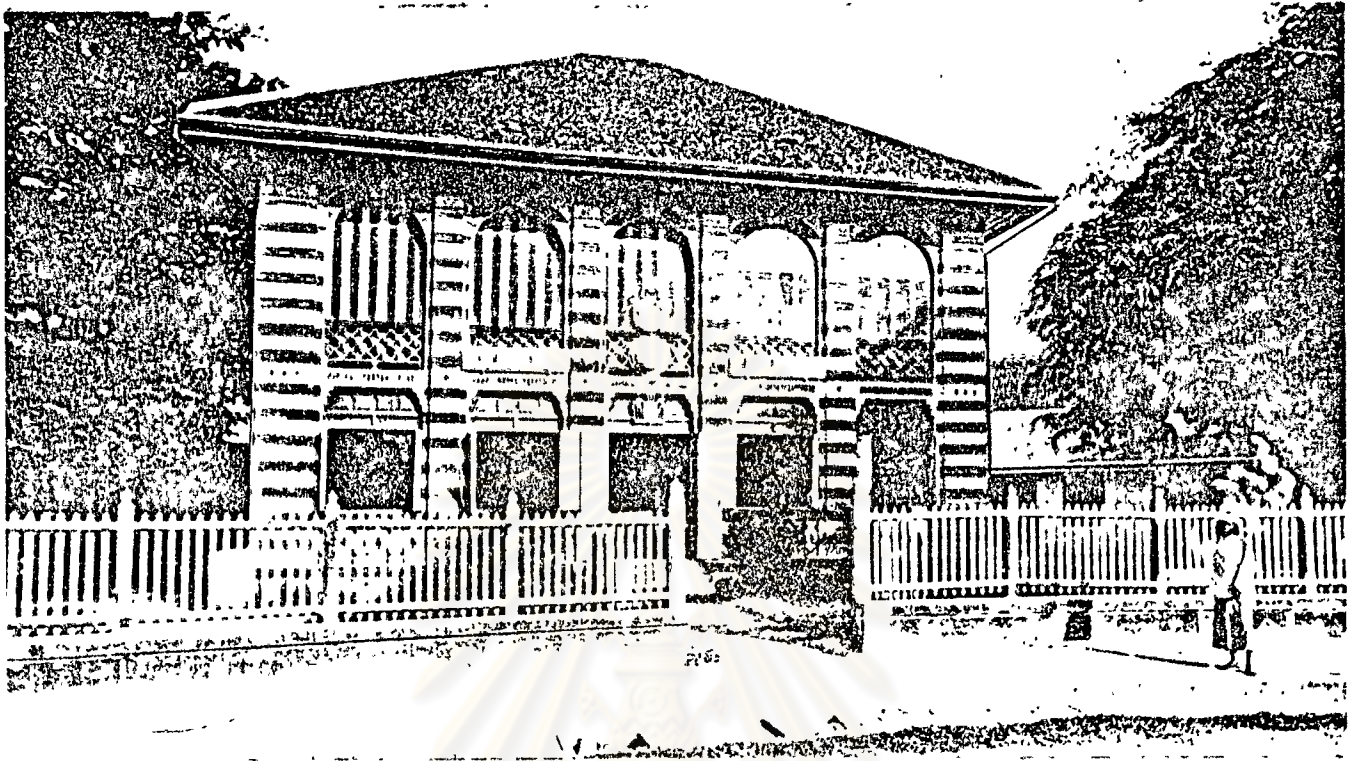
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

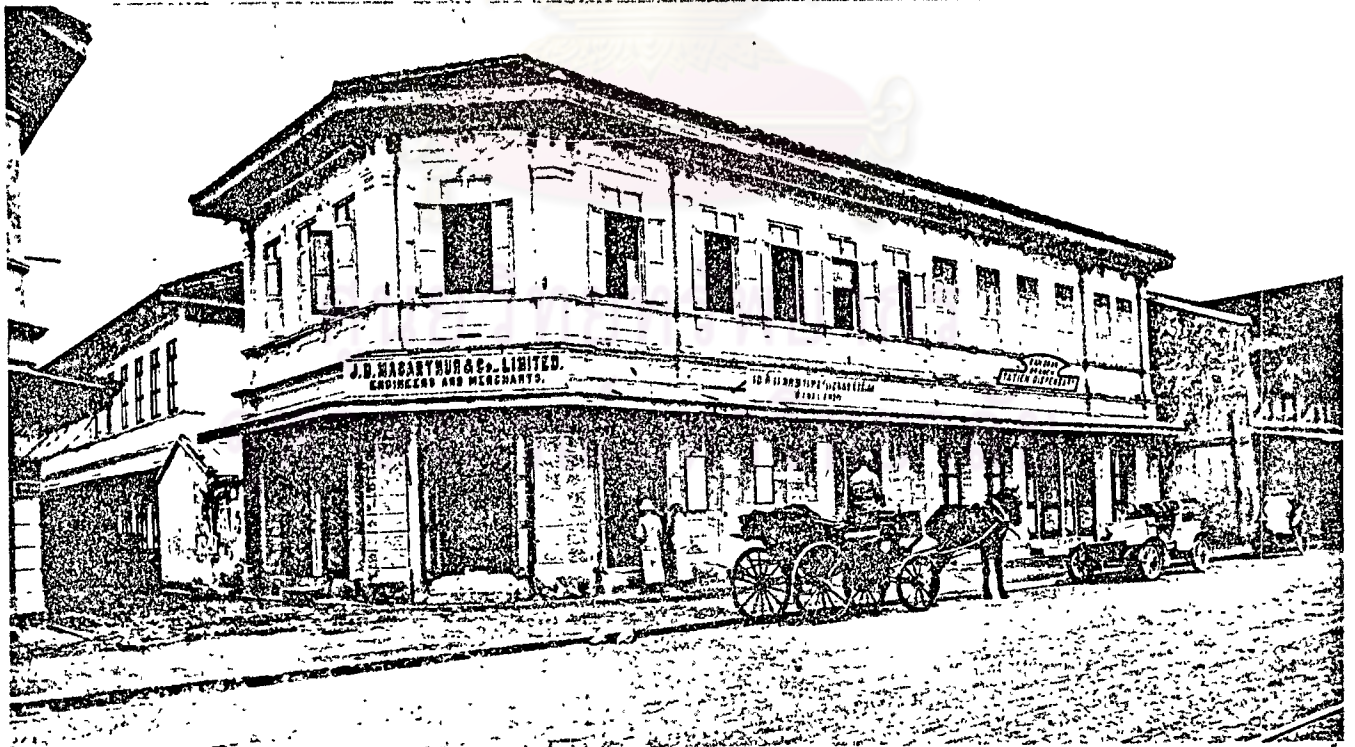
ภาพที่ ๕๑ ห้างสรรพสินค้า Harry A. Badman & Co.

ภาพที่ ๕๔ ห้างสรรพสินค้า Falck & Beidek & Co. (ห้างสิงห์โต)

ภาพที่ ๕๕ ห้าง J. R. André.

ภาพที่ ๕๖ ห้าง J. D. Macarthur & Co., Ltd.

ในย่านใจกลางกรุงเทพฯ ใ้มีชาวต่างประเทศมาตั้งห้างร้านอยู่หลายแห่ง เป็นคนว่า ทางสรรพสินค้า Harry A. Badman, ทางสรรพสินค้า Falck & Beidek (ที่คนไทยสมัยนั้นเรียกว่าห้างสิงห์โต), ทาง Robert Lenz, ทางขายยา The Bangkok Dispensary, ทาง B.Grimm & Co., ทาง F.Grahlert ข้างทองหลวง, ทาง J.R.Andre รับผิดชอบของต่างประเทศ และทาง J.D.Macarthur จำหน่ายเครื่องสีข้าวและเครื่องมือทำเหมืองแร่ อาคารของห้างเหล่านี้ก่อตัวสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก และภายในอาคารก็จัดตกแต่งอย่างสวยงามเป็นระเบียบ เป็นที่ดึงดูดลูกค้าในสมัยนั้นเป็นอันมาก

อิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

1. ในด้านอาคารสถาปัตยกรรม

- ในแง่รูปโฉมและการสนองประโยชน์ใช้สอย ในสมัยนี้ อิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกได้ปรากฏขึ้นอย่างมากและชัดเจนกว่าสมัยใด ๆ ที่แล้มา อาคารที่สร้างขึ้นส่วนมากจะมีทรวดทรงหรือรูปโฉมตรงตามสไตล์ของสถาปัตยกรรมที่กำหนดไว้ เช่น วัคินเวสธรรมประวัติ มีรูปโฉมถูกต้องตรงตามสไตล์สถาปัตยกรรมโกธิค (Gothic Architecture) พระที่นั่งอนันตสมาคม มีรูปโฉมอันประณีตสง่างามและถูกต้องตรงตามสไตล์สถาปัตยกรรมอิตาเลียนในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (Italian Renaissance Architecture) เหตุที่อาคารมีทรวดทรงหรือรูปโฉมตรงตามสไตล์ของสถาปัตยกรรมที่กำหนดไว้ ก็เพราะสมัยนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงมีสถาปนิกต่างประเทศที่เชี่ยวชาญหลายคนเข้ามารับราชการ และช่างก่อสร้างคนไทยที่มีฝีมือและรูปร่างสถาปัตยกรรมตะวันตกก็มีอยู่มาก เพราะได้รับการฝึกฝนสืบต่อกันมาตั้งแต่รัชกาลที่แล้ว กอปรกับการคมนาคมและการขนส่งระหว่างเมืองไทยกับยุโรปสะดวกและรวดเร็วขึ้นกว่าที่แล้ว ๆ มา อันเป็นผลทำให้นายช่างสถาปนิกผู้ออกแบบ "อาคารแบบตะวันตก" สามารถใช้วัสดุก่อสร้างและวัสดุตกแต่งอาคารชนิดต่าง ๆ จากยุโรปได้อย่างคล่องตัว

ส่วนในด้านการสนองประโยชน์ใช้สอยนั้น สมัยนี้เป็นสมัยที่อารยธรรมตะวันตกไหลเข้ามาสู่เมืองไทยอย่างไม่มีอะไรสกัดขัดขวาง ผู้ที่นำเข้ามามีได้มีเฉพาะแต่ชาวตะวันตกหรือฝรั่ง หากยังมีคนไทยที่ไปศึกษาต่างประเทศ เมื่อกลับเข้ามาก็นำอารยธรรมนี้เข้ามาอีกด้วย ในสมัยนี้ อารยธรรมตะวันตกมีได้มีอยู่แต่เฉพาะชนชั้นสูง หากยังได้เริ่มแพร่เข้าไปสู่ชนชั้นกลางมากขึ้นทุกขณะ เมื่อเป็นเช่นนี้ อิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกจึงได้ส่งผลสะท้อนมาต้งงานสถาปัตยกรรม ซึ่งจะต้องจัดให้มีการวางผังอาคารเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยอย่างเต็มที่ในการรับอารยธรรมตะวันตกนี้

- ในแง่วิธีการก่อสร้าง และ วัสดุก่อสร้าง อาคารที่สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ส่วนมากยังมีโครงสร้างระบบกำแพงรับน้ำหนัก แต่ในทอนปลายรัชกาลเมืองานเฟอร์โรคอนกรีต (คอนกรีตเสริมเหล็ก) ได้แพร่เข้ามาสู่เมืองไทย อาคารบางหลังจึงได้มีโครงสร้างเป็นแบบเสาและคานรับน้ำหนัก ในทอนปลายรัชกาล ปรากฏว่าบริษัทก่อสร้างของชาวต่างประเทศเริ่มนำเครื่องจักรทุนแรงบางชนิดมาใช้ อาทิเช่น เครื่องตอกเข็มด้วยสตีม (ไอน้ำเค็ล็ด) รอกและกวางที่โซ่กำลังเครื่องจักร เครื่องสูบน้ำ ฯลฯ

สำหรับวัสดุก่อสร้างและวัสดุตกแต่งอาคาร ก็มีดังนี้ อิฐ ไม้ และหินก่อสร้าง บางชนิดเป็นวัสดุที่หาได้ภายในประเทศ วัสดุที่สั่งจากต่างประเทศจะลำเลียงมาโดยเรือกลไฟสินค้า วัสดุเหล่านี้เช่น โครงเหล็กและเหล็กเสริมคอนกรีตสั่งจากอังกฤษและเยอรมนี ปูนซีเมนต์สั่งจากสิงคโปร์ (ซึ่งมีโรงงานผลิตที่ชะวาและอินเดียน) แผ่นหินอ่อน และแท่งหินอ่อน สั่งจากอิตาลี แผ่นกระจกสี กระจกฝ้า กระจกใส สั่งจากเบลเยียม และฝรั่งเศส วัสดุอื่น ๆ เช่น กระเบื้องเคลือบ เครื่องโลหะชนิดต่าง ๆ โคมไฟฟ้า อุปกรณ์ไฟฟ้า อุปกรณ์ประปา สี ฯลฯ ส่วนมากสั่งจาก อังกฤษ เยอรมนี และเดนมาร์ก ในระยะนี้วัสดุต่าง ๆ ที่สั่งจากสหรัฐอเมริกาที่มีบ้างแต่ไม่สู้จะมากนัก ทั้งนี้เพราะในสมัยนั้นค่าขนส่งจากสหรัฐอเมริกามายังเมืองไทยแพงมาก อนึ่งตั้งแต่กลางรัชกาลเป็นต้นมา ได้มีชาวตะวันตกมาตั้งบริษัทและห้างรับสั่งและเป็นตัวแทนจำหน่ายวัสดุก่อสร้างและวัสดุตกแต่งอาคารจากยุโรปดังที่ไดกล่าวมาแล้วข้างในกรุงเทพฯ หลายแห่ง³⁴

³⁴Wright, Arnold, "Twentieth Century Impressions of Siam," p.386.

2. ในคานผู้สร้างอาคารสถาปัตยกรรม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดฯ ให้จ้างชาวต่างประเทศที่รู้งานเข้มาบริหารราชการเป็นอันมาก ในจำนวนนี้ก็มีสถาปนิก และวิศวกรหลายคน ซึ่งเป็นชาวอังกฤษ และอิตาเลียน (สถาปนิกชาวอังกฤษบางคนได้เคยมีผลงานมาแล้วในอาณานิคมอังกฤษทางภาคตะวันออกไกล) ได้ประกอบงานสถาปัตยกรรมชั้นฝีมือครู (master piece) ไว้หลายชิ้นซึ่งยังคงปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ เช่น พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท และ พระที่นั่งอนันตสมาคม ส่วนสถาปนิกชาวฝรั่งเศสก็มีผลงานในด้านการสร้างสะพานที่มีชื่อเสียงในกรุงเทพฯ คือ สะพาน ผ่านพิภพลีลา ผ่านฟ้าลีลาศ และมีชาวฝรั่งเศสรักในการดำเนินงานก่อสร้างที่สำคัญ ๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น เจ้านายและขุนนางไทยชั้นผู้ใหญ่ที่มี "หัว" ในทางการก่อสร้าง จะได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็น "แมกกอง" หรือ "ผู้อำนวยการก่อสร้าง" อนึ่ง ชาวก่อสร้างคนไทยที่มีฝีมือและรูปร่างสถาปัตยกรรมตะวันตกก็ได้ขึ้นมามากแล้วในสมัยนี้ ทั้งนี้เพราะชาวไทยประเพณีได้รับการฝึกฝนสืบต่อกันมาตั้งแต่รัชกาลที่แล้ว

3. ในคานผู้ไขประโยชน์อาคารสถาปัตยกรรม

ในรัชกาลนี้ ชนชั้นสูงนับตั้งแต่พระเจ้าอยู่หัวลงมาจนถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นิยมสร้างอาคารที่พักอาศัยเป็นแบบตะวันตก ดังจะเห็นตัวอย่างจาก พระที่นั่ง และพระตำหนักต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง วังต่าง ๆ ของเจ้านายและคฤหาสน์ของขุนนางที่ตั้งกระจัดกระจายอยู่ในกรุงเทพฯ และชนชั้นกลางที่เป็นคหบดีก็เริ่มที่จะปลูกบ้านแบบตะวันตกอยู่อาศัยกันบ้างแล้ว ความนิยมเช่นนี้จะปรากฏชัดยิ่งขึ้นในรัชกาลต่อ ๆ มา ส่วนชาวตะวันตกที่พำนักอยู่ในเมืองไทยก็มักจะมีบ้านพักของตนเป็นแบบตะวันตก ในสมัยนี้อาคารที่ทำการรัฐบาลที่สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ได้มีขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองต่าง ๆ สำหรับอาคารพาณิชย์ ชาวต่างประเทศได้เข้ามาตั้งธนาคาร บริษัท ห้างร้านขึ้นในกรุงเทพฯ เป็นอันมาก และอาคารเหล่านี้ได้สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกเกือบทั้งสิ้น ในรัชกาลนี้ การสร้างตึกแถวแบบสิงคโปร์ซึ่งอยู่ริมถนน ชั้นล่างเป็นที่ค้าขาย และชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัย ได้เริ่มมีขึ้น การรอกำเนิดอาคารประเพณี นับได้ว่าเพิ่งจุดเริ่ม

ตน ของการสร้างสรรค์แถวริมถนนซึ่งมีแพร่หลายขึ้นทุกขณะนับตั้งแต่ต้นมาจนถึงทุกวันนี้ สำหรับอาคารทางศาสนา พวกบาทหลวงโรมันคาทอลิก และพวกมิชชันนารี (หมอสอนศาสนา) ได้ก่อสร้างโบสถ์และโรงสวดของเขาเป็นแบบตะวันตก ส่วนวัดในพระพุทธศาสนา ปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้สร้างวัดที่มีสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกขึ้น 2 วัด คือ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามในกรุงเทพฯ และวัดนิเวศธรรมประวัติ ที่บางปะอิน สาเหตุของการสร้างวัดเช่นนี้ ก็โดยที่พระองค์มีพระราชประสงค์ให้พุทธศาสนิกชนได้ชมวัดที่มีลักษณะพิเศษแปลกกว่าวัดทั่ว ๆ ไป

4. ในค่านิยมศิลปะของสถาปัตยกรรมในประเทศไทยในสมัยนี้

ในสมัยนี้ อิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในงานสถาปัตยกรรมในประเทศไทย อาคารที่สร้างขึ้นในแบบตะวันตกจะมีทรวดทรงหรือรูปโฉมและรายละเอียดตรงตามสไตล์ของสถาปัตยกรรมที่กำหนดไว้ การจัดผังเพื่อประโยชน์ใช้สอยภายในอาคาร ก็ได้คำนึงอย่างมากถึงวัฒนธรรมการกินอยู่แบบฝรั่ง ตลอดจนความก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ สถาปัตยกรรมที่สำคัญข้างขึ้นในสมัยนี้ เช่น พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ซึ่งเป็นผลได้มาจากการทดลองนำสถาปัตยกรรมแบบไทยมาผสมผสานกับสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากมายในวงการช่างศิลปกรรมในขณะนั้น แต่เมื่อกาลเวลาได้ผ่านไปจนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน อาคารหลังนี้จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นงานสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่าอย่างสูงส่งชิ้นหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5